

KALVIATUS

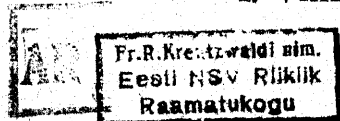
Kasvatusteadusline Õpetajate Kesksüüdu ajakiri. Ilmub kaks korda kuus. Häälekandja

Annus 2-16

2. aastakäik.

JAANUAR 1920.

1. Vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu,
Hans Roos (peatoimetaja).

SP 9200

Sisuu:

1. Koolikorrause juhtmõtted. J. Annusson.
2. Ühtluskool. E. Martinson.
3. Teaduslikkus ja sihilikkus. A. Õ.
4. Õpetaja töökoorem. A. K.
5. Spordi kongressi puhul. A. Soodla.
6. Kirjandusest: Geomeetria rahva-
koolidele F. V. Mikkelsaar—C. B.
7. Kroonika.
8. Eesti Õpet. Liidu asem. kogu
koosol. protokoll.
9. Juhan Mirka nekroloog.
10. Toimetusele saadetud kirjandus.

Lasteaednikkude seminaar

Tartu õpetajate seminaari juures (Pepleri tän. 13)

Avatakse 12. jaan. 1920.

Seminaari võetakse vastu isikuid, kes lõpetanud tütarlaste gümna. VII kl., või reaalkooli VI kl., või kes vastuvõtmise eksamil vastavat haridustasapinda näitavad. Seminaari normaal kursus vältab 2 aastat, esimene kursus aga 1½ aastat. Seminaari lõpetajad omandavad lasteaednikkude õigused, palga suhtes õpetajate seminaari lõpetajatega üheväärilised.

Lasteaednikkude seminaari direktor J. Tork.

Tallinna Õpetajate Seminaari juures avatakse jaanuari kuu lõpu poole

keskkooli käsitöö õpetajate ettevalmistamise kursused.

Kursustele võetakse vastu keskkooli haridusega isikuid ja tegevaid õpetajaid. Õpetus on maksuta. Kursused avatakse Tallinna kunsttööstuskooli ruumides. Õpetus on peale lõunat. Ministeerium teeb maakonna- ja linnakoolivalitsustele ettepaneku, et nad kursustele omal kulul asjast huvitatud isikuid saadaks.

Isikuid, kes kursustest osa võtta soovivad, palutakse Tallinna Õpetajate Seminaari direktorile üles anda.

Kursuste juhataja Hans Roos.

Eesti Sotsialdemokraatlike Töölise Partei häälekandjana ilmub Saksa vägivallavalitsuse langemisest saadik Tallinnas suur poliitiline ja kirjandusline päevaleht

SOTSIALDEMOKRAAT

„Sotsialdemokraadi“ peaülesandeks on — töötava rahva hulkasid äratada ja ergutada, et nad oma klassikasusid õieti tundma õpiks; et nad ühel meelel oma kasusid kaitseks ja oma seisukorra parandamise eest võitleks; et sel otstarbél kõik töötavad rahvahulgad linnas ja maal tööliste ühisustesse, maataameeste seltsidesse, ametiühisustesse ja sotsialdemokraatlike tööliste partei osakondadesse koonduksid.

Sest ainult ühendus teeb tugevaks.

„Sotsialdemokraat“ on kõigi tagurlaste ja mustade jõudude leppimata vastane.

„Sotsialdemokraat“ peab väsimata võitlust pappide ja parunite võimu vastu.

„Sotsialdemokraat“ ei jäta ühegi saherdaja, angeldaja ja äraandja musta tegu, millest ta teada saab, avalikkuse häbiposti naelutamata.

Igas kodumaa nurgas on „Sotsialdemokraadil“ tublid ja osava sulega kaastöölised ja kirjasaatjaid, kes kõik väärnähtused „Sotsialdemokraadi“ veergude kaudu avaliku arvamise kohtulaua ette toovad, aga igale heale ja õigele asjale õiglaselt kiitust annavad. „Sotsialdemokraati“ toetab oma kaastööga suur kogu tuntud kirjamehi ja haritud jõudusid.

Iga tõsise uuenduste sõbra kohus on Sotsialdemokraati laiali laotada ja temale poolehoidjaid koguda.

Tellimisi võtavad vastu kõik Eesti vabariigi postkontorid, partei organisatsioonid, suuremad raamatukauplused ja paljud lugupeetud seltskonna tegelased.

Tellimise hind: 1 kuu peale postiga 10 m., postita 8 m. 50 p.
2 " " " 20 " " 17 " — "
3 " " " 30 " " 25 " 50 "

Lehe eesotsas 1 m. 50 p. m/m. Kuulutuste küljel 50 p. m/m.
Teksti küljel 2 marka m/m.

Kuulutuste hinnad:

Tööotsimise ja ametiühisuste kuulutused poole hinnaga.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Vene tänav nr. 8. Kontor on avatud kella 8—6

Adress kirjavahetuseks: Tallinn, „Sotsialdemokraat“. Telefoni nr. 361.

K A S V A T U S

ÕPETAJATE KESKLIIDU HÄÄLEKANDJA.

2. aastakäik.

Januar 1920.

1. vihk.

Koolikorralduse juhtmõtted.

Raske on selle küsimuse kohta midagi uut ütelda — on ju teda ammu ajast saadik igal hariduspäeval ja kongressil harutatud, iga kord seisukohta võetud ja enam ehk vähem kauguleulatavaid otsusi tehtud. Asja tuleks vahest siis uuesti arutusele võtta, kui on midagi ütlejata jäänud ehk seisukohta muudetud.

Õieti on siin aga millegi muuga tegemist. Sel või teisel puhul üles seatud juhtmõtted on õiged ja head, kuid meie leiame, et neid tegelises elus mitte alati silmas ei peeta. Üksikud haridustegelased ja poliitilised erakonnad toimetavad tihti oma programmi vastu, selle juures toonitades, et tegelikult mitte igat ideaali kätte ei saa. Iseäranis hariduslistes küsimustes leitakse rohkesti seisukohte ning lahendamiseviise, mida kui „tuleviku muusikat“ hinnatakse ja sellepärast asja hoopis teisiti korraldatakse, kui teoreetiliselt kavatsesid.

Millest see tuleb? Miks ei saa hariduslisi küsimusi teatud kindlaks määrataval viisil lahendada? Kuulub ju haridustöö ühiskondliste küsimuste hulka, ja kui üleüldse ühiskonna teadusest kui teadusest kõneleda, mille töed ka tegeliku elu kohta maksivad on, siis peaksime ka kasvatus- ning haridustöö jaoks sellelt teaduselt mingid normid saama, mida tingimata täita tuleks.

Õnnetuseks ei anna aga ühiskonna teadus praegu suurema hulga küsimuste peale kindlat vastust. Selleks on see teadus ise kõige pealt liig noor; teiseks on aga just ühiskondlised küsimused erakordselt keerulised. Füüsikalised, keemilised jne. nähtused on meile sellepolest arusaadavad, ja meie võime nende lõputagajärge ette näha, et siin uusi, tundmataid tegurid harilikult enam juure ei tule, mis protsessi käiku segaksid. Ühiselulistest sündmustes on aga tegurite arv määratu suur, mispärast igal sammul võime uusi üllatusi leida.

Näib, et ühiskondlised nähtused seda keerulisemaks muutuvad, mida rohkem arenenud on ühiskond ise. Meie tunneme põhjalikult neid tingimisi, milles taimed loomulikult edenevad, võime nende kasvu enese soovi järele muuta, temperatuuri, toitu, valgust jne. vastavalt muutes; ka paljude loomade, näit. koduloomade kohta on meil õige rohkesti andmeid olemas, kuigi mitte nii põhjalikka; vähem tunneme inimest ennast üksikult kui isikut, veel vähem aga ühiskonda, kui mitmelaadiliste isikute kogu.

Kahtlemata on aga ka ühiskonna kohta oma teatud seadused maksimas, mille tundmine võimaldaks sellekohaste küsimuste rahulolevat lahendamist. Võiks nimetada kõige elementaarsemaid tõdesid, nagu seda, et iga olevus oma elu alalhoidmiseks ennast toitma peab, et ühiskonna

alalhoidmiseks elu edasiandmise tarvidus on, et elu edasiandmisel isiku kui ka ühiskonna iselaad pärivuse läei teatud piirini on kindlustatud jne. Siit näeme, et on üleüldiselt maksvaid tõdesid, mis teatud määruste täitmist kategooriliselt nõuavad; mittetäitmise tugajärjed on siin juba ette näha. Teised määruised ei ole nii üleüldised, et nende alla iga isik peaks paendumä; vähemalt ei ole suudetud seal veel üleüldiselt maksvat seisukohta leida. Siia kuuluvad näit. paljud ühiskondlise korra, riigikuju jne. kohta puutuyad küsimused; siia liiki peab ka kasvatulise iselaadiga küsimusi pidama. Sellest on see arusaadav, miks siin vaated võivad lahku minna ja sama sihti püütakse mitmel viisil tabada.

Meie esimeseks ülesandeks oleks sellepärast neid vaatepunkte leida, mis kõige üleüldisemad ja sellepärast kõige kategoorilisemad ning kõige laiemalt maksvad on. Leiaksime seda, siis võiksime nii mõnegi lahku mineva vaate ühendada. Kuna kasvatustöö on ühiskondlise tegevusala osa, siis saaksime mõne üleüldise seisukoha, kui kindlaks teeksime, mis on kõige ühiskondlise korralduse mõte ja ülesanne. Kõige üleüldisemalt võttes näib selleks olema elu hoidmine, kultuurväärtuste loomine ja kaitsemine.

Taime- ning loomariigis on üleüldiselt maksvaks seaduseks, et iga tõug seda suuremarvuliselt sigineb, mida rohkem on kartust, et järeltulev noorsugu hävineda võiks. Ka inimese juures võib seda märgata. Kultuurvaesete rahvaste kõrgele sündimiste arvule ei vasta igakord rahyaarvu kiire kasv. Halbade elutingimiste ja mõistmata kasvatuse tagajärjel variseb esimestel eluaastatel suurem hulk lapsi hauda. Nõnda näeme siis otsekohe, et kasvatus juures sama eluhoidmise põhimõte algusest saadik maksev peaks olema, mis on kõigi ühiskondlise korralduse sisuks. Elu hoidmise põhimõte on aga ühiskondlises korralduses ainult siis täielikult läbi viidud, kui see mitte üksikute isikute ega üksikute kihtide, vaid kõigi kohta on maksmä pandud; selle põhimõtte järel loodud seltskondlist korraldust nimetame tõsiseks demokraatliseks korraks.

Siit saame üleüldised juhtmõtted, mis meil terves kasvatustöös, sellega ühtlasi ka koolikorralduses peavad maksmä.

1. Kasvatust peab võimaldama üksiku isiku kui ka teda kandva ühiskonna loomulikku arenemist ja edenemist. Selleks peab kasvatustiline tegevus olema rajatud demokraatlisele alusele; kõikide ühine hüüdsõna peab olema: igasuguste eesõiguste kõrvaldamine, üheõiguslus, iga isiku takistamata arenemine!

Tegelikult ei ole laste kohta see põhimõte juba selle läbi maksmä pandud, et perekonnad on väga mitmesugused — üks kasvatab last paremini, teine halvemini. Kuna meie perekond lastekasvatuse vastu täiesti ettevalmistamata on, siis selgub siit otsekohene ülesanne: kasvatustöö põhimõtete ja tehnilise külje selgitamine perekonnas.

Senni pidas ühiskondline korraldus (riik, kogukond) oma ülesandeks peaegu ainult ühes teatud ajajärgus, nimelt koolieas lapse eest hoolt kanda. See vaade ei ole millegiga põhjendatud. Tuleb ühiskonna ülesandeks pidada hoolt kanda iga lapse kasvatamise eest tema sündimisest algades. Riik ehk kogukond peab abinõu leidma nende laste kasvatamiseks, kelle eest perekond ühel ehk teisel põhjusel ei suuda hoolitseda. Selleks tuleb luua riikline lastekaitse.

Kasvatustkorraldusest tulevad kõrvaldada kõik takistused, mis tegeliselt ei lase üheõiguslust maksmä panna. Nende takistuste hulka kuulub kunstliselt loodud eesõigusline ja maksuline kool. Sellest koolist ei tohiks meil enam midagi peale

kurva mälestuse järele jääda. Tuleb luua kõigile ühetasaselt igal astmel kättesaadav kool. Siit järgneb iga haridustegelase kategooriline nõudmine: meie koolikorralduse aluseks peab olema kõigil astmetel maksuta ühtluskool. Maksuta kooli all tuleb ka maksuta õppevahendid mõista.

Praegune seisukord on ülekohtune nii laste kui ka vanemate vastu veel teisest küljest. Ühiskonna edasielamisest on ühetasaselt huvitatud nii need, kellel lapsed on, kui ka need, kellel mitte lapsi ei ole. Kui sagedasti ei tule aga just need, kes järeltuleva põlve kasvatamiseks sõrmegi ei liigutanud, tema käest vanas põlves ainelist ehk vaimlist toetust otsima. See asjaolu laseb oletada, et tõsisel järelemõtlemisel kõik erakonnad ka allika leiavad, kust kooliraha ärajäämisel tekkivat riigi ehk kogukonna puudujääki katta. See oleks kas sissetuleku maks ehk eriline haridusmaks, kasvav sissetuleku suuruse, kahanev perekonna liikmete arvu järele.

Kasvatusteadline tegevus ei tohi enne lõppeda, kui juba andmed on selleks, et noor inimene võib iseseisvalt edasi areneda. Üleüldiselt võttes ei saa veel sundusliku alghariduse lõpetaja vanadust (15 a.) selleks pidada, mis pärast tekkib tungiv vajadus täienduskoolide järele neile, kes algkoolist tegelikku ellu astuvad.

II. Kasvatuskorralduse ülesandeks on võidetud kultuurväärtuste kaitsmine ja uute loomine. Aastatuhandete jooksul on tekkinud üksikud rahvuste tüübid neile omapärase kultuuriga ja tarvidustega. Kasvatus, eriti ka kool, peab vastama iga tüübi iseäraldustele. Uute kultuurväärtuste loomine sünnib endistega orgaanilises ühenduses. Sellest järgneb ka otsekohene nõue omapärase, emakeelse kooli järele, mis aga mitte ainult välimise koore järele, vaid sisuliselt, ainete väljalavaliku ja õppepõhimõtete läbi selleks peab saama.

Ühendus olemasolevate kultuurväärtustega ei tohi muutuda alalhoidlikkuseks. Kasvatustööst tulevad kõrvaldada eelarvamised, ta peab sammu pidama üldise teaduslise eduga. Selles mõttes peaks igale ühele tõsisele haridustegelasele ilmaliku kooli nõudmine omaseks saama, mis peale selle ei ole mingisugune kogemata väljamõeldus, vaid juba ammu demokraatlikes maades maksma pandud. Põhjendus, et usuõpetus kui kasvatav õppeaine koolis tingimata tarvilik on, ei kannata arvustust välja. Kasvatus peab olema ühtlaselt terve nii kehaliselt kui ka hingeliselt. Ei ole ta seda mitte, siis ei tee teda selleks millegi usuliselt ega teadusliselt põhjendatud moraali õpetamine.

III. Kasvatus peab püüdma iga isiku vaimlise kui ka kehalise energia hulka ning selle tarvitamisvõimalust võimalikult kõrgele tõsta. See põhimõte näitab otsekohe, misugune sisemine laad kasvatusel peab olema. Vanemad kui ka kool peavad loobuma vaatest, et nad last võivad oma heaksarvamise järele kasvatada. Kool on lapsepäralt, mitte laps kooli päralt. Koolist tuleb kõrvaldada kõik asjata jõukulutus, tuleb võimaldada õpilasele loomulikke teadmiste ja võimiste omandamist; selleks peab õppetööde asjakohaselt uendama ning tööpõhimõtet katsuma võimalikult igal alal maksma panna. Sellega ühenduses on ka üleüldine kasvatustöö rakendamine teaduslikule alusele, tema katseline põhjendamine, lapse, eriti Eesti lapse tundmaõppimine ja igale ühele tema kalduvuste ning võimiste kohaselt erinemise võimaldamine (elektiiv süsteem).

Ülesseatud juhtmõtted oleksid ainult lähtekohaks, millest välja minna; üksikud küsimused selguvad tegelisel töötamisel. Üks on aga kindel, et

see õpetajaskonnale ning igale haridustegelasele tööd ning sellejuures väga tõsist tööd juure toob.

Kõige pealt kasvab õpilaste arv koolides mitmekordseks. See nõuab meilt juba otsekohe koolide ning õpetajate arvu suurendamist. Sellepärast on üheks meie koolikorralduse ligemaks ülesandeks rohkearvulise õpetajate perekonna ettevalmistamine. Kahtlemata kasvavad sellega ühenduses hariduslisel otstarbel nõuetavad summad ennekuulmata kõrguseni, kuid see meid ei kohuta — siin pannakse kapital sinna, kus ta kõige suuremat kasu toob.

J. Annusson.

Ühtluskool.

(Järg)

Oleme tõmmanud jämedad jooned Ameerika ja Saksa koolist. Misugused järeldused võiksime neist teha?

Üks kui teine kool puhtal kujul ei ole meile vastuvõetav. Saksa kool on ühtluskooli mõttest kaugel. Ühtlast algastet pole üleüldiselt maksmata pandud. Kus ta olemas, näit. Austrias, on ta liig lühike. Mida lühem kõigile ühtlane algaste, seda kaugemal ühtluskooli põhimõttest. Mis ühtluskool see oleks, kui kõigile ühtlane algaste, näituseks, ühe ainsa aasta kestaks? Saksa kool moodustab liig komplitseeritud süsteemi. Õpilane on liig kindlais raamides.

Ameerika kool on puhtakujuliselt läbi viinud ühtluskooli mõtte: kõigile ühtlane üldharidusline kool kunni kõrgema koolini. Aga nii sümboolne, kui Ameerika kool esimesel vaatlemisel ka näitab olevat, ei ole ta meile ometi kõigiti vastuvõetav. Ameerika koolis on liig vähe süsteemi. Isetegevalt, oma kogemuste kaudu edasi tõtates areneb välja õpilases küll suurem võime, oskus, karastub tahtejõud, aga selle juures kulutatakse palju aega kõrvalkaldumiste peale, mis sihi kättesaamiseks mitte otsekohe tarvilikud ei ole. Õpetaja korraldab käsi ja kindel süsteem peavad õpilast vähema jõukulutusega ja lühema aja jooksul sihile viima. Selle juures ei tohi õpetaja isik aga õpilasele liig pealetükkiv olla, tema isetegevust uue otsimisel halvata. Võib ju õpilase isetegevusele õige avarad piirid jätta, aga sellegi juures temale sihikindlaks edasijõudmiseks kaasa aidata. Kaudseks tõenduseks väitele, et ilma kindla süsteemita, oma kogemuste kaudu edasi tõtates õpilased sihile jõudmiseks hulk rohkem aega kulutavad, võiks olla Ameerika üldharidusliku kooli võrdlemisi õige pikk vältus: kunni kõrgema koolini tervelt 16 aastat. Ja sellegi juures ei kulutata võõraste keelte peale mitte palju aega. Muidugi on sarnasel pikkamisi, iseseisvalt edasijõudmisel omad head küljed, aga meie teda enestele eeskujuks ometigi võtta ei saa. Meil ei ole võimalust õppimise peale nii palju aega kulutada. Meie ei suuda nii kaua kestvat ja kallist kooli üleval pidada. Meie peame juba 11—12 aastaga kõrgema koolini jõudma ja selle juures võrdlemisi palju aega võõraste keelte peale kulutama. Kas see ideaalne on, see on ise küsimus, aga ta näib paratamata olevat. Ja sellepärast peame valima tee, mis vähema jõu- ning ajakulutusega sihile viib.

Ameerika kooli teiseks puuduseks, mis on lähedases ühenduses esimesega, loetakse tema liig universaalsust ja teatud mõttes pealiskaudsust. Loetakse iseseisvalt paljude asjade üle, tehakse tegemist õige mitmekesiste küsimustega, aga selle juures ei süveneta asjasse, vaid lahendatakse küsimusi küll tegeliku elu seisukohalt, aga latvikult. Iga õige ameeriklane usub, et ta iga küsimusega valmis saab.

„Meil on imekspanemiseväärt anne uut luua, algatusvõime, see on meie kasvatusviisi saladus, aga meie ei tee midagi suure täiusega“,

ütleb tabavalt Ameerika kooli kohta Washingtoni linna koolikommisjar. Textbooks'ide järele asjadega tutvunedes ei tungita asjade sisse sügavamalt. Kõige parem raamat ei saa elava õpetaja aset täita, iseäranis algastmel. Raamatust saadud mõisted jäävad sagedasti segaseks, muljed lamedaks, ettekujutused värvituks. Elav õpetaja võib igakülgset silmas pidada laste vaimlist ning hingelist tasapinda, tema õpetust saada kunsttööks, mis otsekohest mõju avaldab laste hingede peale. Ameerika kooli pinnapealsus on osalt tingitud tema universaalsusest: aine mitmekesisuse juures peab kannatama üksikute ainete põhjalikkus. Universaalsus oleneb aga osalt asjaolust, et üldhariduslikes koolis õige kaua harunemist ei ole: ühte ja sama teed mööda lähevad peaaegu kuni üldhariduslike kooli lõpuni mitmesuguste kalduvustega ja annetega inimesed, kellele nende mitmesuguste kalduvuste tõttu ka vaimutoitu kõikkülgset pakkuma peab. Kui Ameerika pika kooliaja juures „universaalse“ inimese kasvatamine siiski enam-vähem mõeldav on, siis ei saa meie oma lühikese kooliaja tõttu ka selles asjas Ameerika kooli täiesti jälgida. Ameerika koolil on küll paljugi seda, mida meie kui kõrgeväärtuslist oma kooli korraldamisel silmas peame pidama, aga täiesti teda kopeerida meie ei või. On ju Ameerikas olud sootu teistsugused kui meil. Veel vähem aga on meil põhjust tüübilist Saksa kooli kopeerida. Ühelt kui teiselt tuleb laenata, mis head on ja meie oludele vastab.

Kui pikk peaks meil olema ühtluskool kunni kõrgema koolini? On 11 ja 12 aasta poolt räägitud. Kui arvesse võtta asjaolu, et mujalgi, kus võõraste keelte õppimise peale niipalju aega ei tule kulutada kui meil, kõrgemasse kooli pääsemiseks 12 ja enamgi aastaid õppida tuleb, siis peame arvama, et 12 aastat ka meil pikk aeg ei ole. Keskkooli lõpetatakse meil siis normaalselt 19 aasta vanuses. Õppekava lühikesema aja jooksul läbivõtmine tooks esile suurema protsendi „istujuid“ (teiseks aastaks sama klassi jääjaid). Kooli eeskava läbivõtmine peaks küll niivõrd paenduv olema, et ta võimalikult kõikide õpilaste võimistele vastaks: minimaalsed nõuded ei tohiks kõrged olla, nii et keskpäraliste ja alla keskpäraliste annetegagi õpilased neist jagu saaksid (nõrgaandelistele korraldatagu iseäraldi koolid või klassid), ja anderikkamaid lastagu nende jõu kohaselt sügavamalt küsimustesse tungida. Nii ei tohiks „istujaid“ palju ette tullagi. Aga sellele ideaalile läheneda on ikkagi ainult siis enam-vähem võimalik, kui eeskava mitte ülepeakaela lühikese aja jooksul läbi minna ei tarvitse. Ja kuna enam jagu õpilasi on keskpäraliste annetega, siis peame küll enamuse seisukohalt 12-aastasele koolile eesõiguse andma. Aga meie kool peab selle juures laialist võimalust andma anderikkamaile õpilastele kursust lühema aja jooksul läbi teha, nii et ka 16—17 aastaseks keskkooli lõpetada võidaks.

Kuidas tuleks meil ühtluskooli astmeisse jagada, on küsimuse kaaluvam osa, kuna ta meil seadusandlises asutuses lähemal ajal otsustamise alla tuleb. Vaatame lühidalt järele tähtsamad kavatsused sel alal.

Meil on mitmel puhul 12-aastast ühtluskooli kolmejärgulisena kujutatud: 4-aastane algkool, 4-aastane kõrgem algkool ja 4-aastane keskkool, või kutsekoolid. Kaks esimest järku oleksid kõigile ühtlaselt sunduslikud.

Sellel kavatsusel on palju häid külgi. Kõige pealt tema pikk kõigile ühtlaselt sunduslik algaaste — 8-aastane alg- ja kõrgem algkool, nagu Ameerikaski. Kui meie teda suudaksime läbi viia, siis tähendaks see suurt kultuurilist tõusu meie rahva elus. Selle läbi saaksid just rahva laiemad kihid võrdlemisi soliidse hariduse osaliseks. Ainult need rahvad on kaugele edasi jõudnud, kus kõige pealt algharidus hästi korraldatud on. Näituseks võiks tuua Ameerika Ühendatud riike ja Saksamaad, kus 8-aastane sunduslik algharidus maksma on pandud. Selle vastu on Venemaa kaugele teistest maha jäänud, et temas algharidus nii viletsal

järjel on olnud. Venemaal on võrdlemisi hulk kesk- ja kõrgemharidusega isikuid, ei puudu neil ka püüded rahva elujärge kõrgemale tõsta, aga nende ideaalid jäävad õhku rippuma, sest puudub haritud rahvamasse, kes neid ideaale kannaks ja teostada laseks. Kuhu see lõppude lõpuks rahva viib, seda on viimase aja sündmused väga selgesti näidanud. Meil on väga sagedasti rõhutatud meie rahva õnnelikkude geograafilist seisukohat Läänemere rannikul. Aga seda head seisukohta suudame ainult siis ära kasutada, kui meie rahva laiemad massid kultuuriliselt mitte madalamal ei seisa naabritest, kes valmis oleksid siin juhtivat osa oma kätte võtma. Kui Saksamaal ja Helveetsias 8-aastast sunduslikku algharidust juba väheseks peetakse ja 9-aastast nõutakse, siis ei tohiks meil 8-aastase sundusliku alghariduse nõuet liialdatuks pidada. Teine hea külg sellel kavatsusel oleks, et ka need õpilased, kes algkoolist edasi kesk- või kutsekooli astuvad, suure osa oma õppimise ajast kodu läheduses mööda saadaksid, kuna alg- ja kõrgemad algkoolid maal igas vallas asuksid. Noorukete külalaste peale mõjub linnaelu — iseäranis veel tarvilise kasvatuse ja ülevälve puudusel — rikkuvalt. Aga kui neil alles kõrgema algkooli lõpetamise järele tarvitseb linna edasi õppima minna, siis ei ole linna hävitav mõju nende peale enam nii suur, sest esimesed sügavamad muljed tervemast kodukoha ümbrusest on jõudnud juurduda ja kodukoha kool mõju avaldada lapse hingelise arenemise peale.

Pikema alghariduse järele oleks ka vaesemalgi kihtidel kergem kõrgema hariduse osaliseks saada: kas pärast alghariduse lõpetamist iseseisvalt edasi õppides — iseseisvaks tööks on neid 8-aastane algkool pidanud jõudma tarviliselt ette valmistada — või kõrgemais koolides oma haridust jätkates, mis mitte enam nii palju kulu ja vaeva ei nõua, kuna suur osa tööst juba algkoolis on ära tehtud.

Alg- ja kõrgem algkool võiksid töötada kas ühise koolina või lahus. Ka viimasel korral moodustaksid nad kumbki õige täieliku kooli — vähemalt kahe, paremal juhtumisel aga viie—kuue õpejõuga.

Kolmejärguline üldharidusline kool on hingeteadliselt põhjendatud: ta vastab inimese arenemisjärkudele. Kuue-, meil vahest ehk seitsmeaasta vanadusega lõpeb esimene järk, mille järele laps niivõrd arenenud on, et ta kooli astuda võib. Selle järele tulevad kolm arenemisjärku, igaüks ligikaudu nelja-aastase vältusega. Algkool vastaks õpilase konkreetilise arenemisjärgule. Ained tuleks siin tihedalt üksteisega seotult läbi võtta. Kandvaks keskaineks oleks kodulugu. Palju konkreetseid fakte, otsekoheseid üleelamisi ümbritsevast elust tulevad siin käsitamisele ja loovad kindla, konkreetse aluse edaspidisele kirjatarkusele. Algkontsentrumi lõpul peab õpilasel olema ülevaade oma ümbrusest ja kodumaast. See kontsentrum lühem olla ei tohiks: kindla konkreetse aluse tähtsuse kohta ei ole kasvatusteadlastel kahte arvamist. Ka puhas praktilistel põhjustel ei oleks soovitatav, et algkooli kursus lühem — kolmeaastane — oleks. Kahte õpetajat kolme õpeaastaga kooli ametisse panna ei suudeta, või ei taheta, kuna nelja õpeaastaga algkoolis kaks õpetajat veel võrdlemisi hästi töötada suudaksid. Kolmeõpeaastalised algkoolid ühe õpetajaga jääksid aga samasugusteks äbarikkudeks, nagu nad suuremalt osalt praegugi on.

Teine arenemisjärk oleks üleminekuks konkreetsest järgust abstraktsesse. Füsioloogiliselt on see järk ka murdeajaks: temaga langeb kokku inimese sugulise tunde ärkamise ja valmimise aeg. See järk on kasvatuses üks raskemaist ja tähtsamaist, iseäranis vanadus 14—16 aastate ümber, kus õpilastes mitmed uued ideaalid tekivad. Sellest raskest ajast üle viia õpilasi võib paremini see kool, kus õpilane juba kauemat aega viibinud, need õpetajad, kes õpilase usalduse võitnud, kes tema kallal juba kauemat aega töötanud ja teda igakülgsest tunnevad. Ja just sellepärast ei oleks ka soovitatav, et algkooli kursus lühikene oleks: kool ei

saaks neid kõige raskemast järgust üle viia, see ülesanne jääks keskkooli alamate klasside hooleks, kus õpilasi veel põhjalikult tundma pole suudetud õppida. Ka on keskkooli praeguse korralduse juures, kus ühel klassil enam kui kümne õpetajaga tegemist teha tuleb, õpetajal võimata õpilasi lähemalt tundma õppida. — Kõrgema algkooli ülesanne oleks õpilast teadmiste, oskuste ja võimiste poolest tegelikult elule ette valmistada. Sel sihil tuleb juba üksikuist teadusharudest läbi minna tähtsamad osad, mis avavad õpilasele põhivaate aine kohta, varustavad teda elus kõige enam tarvisminevate andmetega ning võimaldavad iseseisva arenemise. Selle järgu lõpul peab olema ülevaade kogu ilmast. Temas peab välja kujunema enam-vähem selge vaade tema vahekorra kohta ümbritseva loodusega ja ühiskonnaga. Ka selles järgus tuleb ainete konkreetsele käsitusviisile eesõigus anda, ainult vähehaaval mõnes aines abstraktsele käsitamisele üle minnes. Ka selle kontsentrumi läbivõtmiseks ei oleks 4 aastat pikk aeg, kui arvesse võtta asjaolu, et siin tublisti aega läheb võõraste keelte õppimise peale.

Kolmas järk — keskkool — peab õpilast teaduslise mõtte kultuuri sisse viima, temale andma sügavamalt põhjendatud ilmavaate ja teda kõrgemale koolile ette valmistama.

Kõrgemaid algkooli on meil juba mitmelpool olemas. Kus nad puuduvad, seal katsutakse neid luua, kihelkonna või endisele ministerruumikoolidele ülemaid klasse juure lisades, või asutatakse uusi kõrgematüübilisi kooli. Ja seda on tehtud ja tehakse isegi raskel sõja ajal. Kas ei näita see selgesti, et meie rahva edasipüüdvamat osa enam 5—6-aastased algkoolid ei rahulda. Nii oleks 8-aastase algkooli sisseseadmine kokkukõlas ka meie rahva edulise osa püüetega.

E. Martinson.

Teaduslikkus ja sihilikkus.

Viimasel ajal on terve rida uusi õpperaamatuid trükitud ilmunud. Mitmed neist ilmuvad juba teises, kolmandas ja enamasti trükitud, mis tõendab, et nõudmine eestikeelse õpperaamatu järele päev-päevalt kasvab. Kus aga nõudmist, seal pakkumist.

Iga uut teost tervitavad rõõmuga lugejad, arutavad arvustajad. Näidatakse vigu, otsitakse vääratusi, kriipsutakse alla tõsist väärtust. On ju Eesti koolikirjandus, nagu tavaliselt räägitakse, siiani „sõõritud olnud“. Esimestel vaotajatel on raske sirgjoonelist suuna kinni pidada: sagedasti kalduvad nad õigest sihist eemale. Ühe sarnase vildakuse juures tahtsingi paari sõnaga peatada. Ma nimetan seda tihti korduvat nähtust, mõnelegi arvustajale silme paari vahele jäänud, sihilikkuseks.

Sihilikkus on suur patustus teaduslikkuse vastu. Kuna kõik õpperaamatud peavad sisuliselt vastama teaduslikkuse nõudele, siis arusaadavalt neis eettulev sihilikkus on täiesti lubamata, seda enam kui ta meelele on tehtud.

Ma ei mõtle kaugelki mitte kõiki õpperaamatuid ses suhtes hindamise alla võtta, vaid piiran oma ülesannet ajaloo õpperaamatutega.

Ajaloo kirjutajal on vast enam, kui iga teise õppeaine käsitlejal, kiusatus puhtteaduslikult alalt sihilikkuse teele sattuda. Šiiski nõuame ka temalt teaduslikkust, see on tõsiste sündmuste õiglast, erapooletut valgustamist, igasugu tendentsi, sihilikkuse eitamist.

Harilikuks väärnähtuseks ajaloo õpperaamatutes on liialdus, ülistamine. Mitte ainult üksikud faktid, suuremad ajaloolised nähtused, vaid isegi terved ajajärgud ilmuvad meie silme ette ebavalguses.

Võtame näituseks Rootsi ajajärgu Eestis. Kes ei ole meie seast lugenud ja kõnedest kuulnud, kuis seda ajajärku läiluseni kiidetakse,

ülistatakse ja muidu ilmiski ei nimetata, kui ainult „vanaks heaks Rootsi ajaks“?! Odavaid loorberid loodavad pärida kõik need orjameelsed lömitajad, Eerik XIV-da, Gustav II Adolphi ja Kaarel XI-da alandlikud (ja tänu-likud?)kintsukaapajad, kes tõsiste ajalooliste faktide objektiivse valgustuse ja ajaloolise protsessi erapooletu käsitlemise juurest kõrvale kalduvad, üksikute tegelaste hindamisele. asuvad ja subjektiivseks saades sihilikult vaikivad tööolude üle, pigistavad silmad kinni pahede ees, otsivad häid külgi ja kunstlikult nihutavad neid esimesele kohale. Imestamise väärt pimedusega matab eelarvamine Rootsi aja ülistajate silmi, nii et viimased tihti ise raiuvad oksa alt, mille peal nad istuvad.

Võtke ja lugege meie parema koolimehe ja lugupeetud kirjaniku M. Kampmanni sulest hiljuti ilmunud „Eesti ajalugu“ (1919 a.). Juba Eerik XIV-dat nimetab ta mainitud raamatus (lehekülj 94) „õiglaseks ja kindlaks“ valitsejaks, kes seda „sugugi sallida ei võinud, et rüütli meie maal piirita võimu omandanud talurahvast rõhuda ja ühtlasi tema üle ka kohut mõista“, vaid neile (s. o. rüütlitele) seletatud kõige pealt, et „Rootsi valitsus talupoegade peksmist ja vihtumist viitsadega mitte ei või lubada“. Selsamal leheküljel (ja järgmisel) tõevdab aga M. K., et „mõisnikkude eesõigused, mis nad hallil ajal endile omandanud, olid nii laialised (sic!) et nad riigivõimule (s. o. Rootsi valitsusele) enam kuigi suurt voli ei jät- nud“. Need eesõigused, mille hulgas olid tuntud kohtu- ja politseivõim, kodukaristus jne., said kinnitatud Eerik XIV-da poolt (võrdle lhk. 94). Tagajärg oli see, et Rootsi valitsejad Eestimaal „ei suutnud sügavalt sisse juurdunud (ma lisaksin juure: ja Rootsi kuningas poolt õigustatud) paha (s. o. talupoegade nülkimist) mitte kaotada“. Nii siis „õiglane“ Eerik XIV tahtis head teha eestlastele, nende ihunuhtlust piirata, aga ei suutnud seda, vaid tegi head sakslastele, mõisnikkudele, nende eesõigusi talupoegade üle kinnitades. Edasi.

Kaarel IX nõudnud, et meie maa talurahvas omad lapsed kooli saa- daks ja neid lastaks mõnda käsitööd õppida. Väga „inimlik määrus“, nagu seda M. K. õiglaselt hinnates ütleb (lhk. 96), kuid selle inimliku määruse tõsisest tähtsusest ja väärtusest saame alles siis õige pildi, kui mõni rida allpool M. K. enese sulest toodud sõnad juure lisame: „kauni- meelse(!) kuninga hoolekandmisest taluraha hariduse eest jäi lõpuks nii palju järele, et ainult neid Eesti lapsi kooli ja ka käsitööd õppima lasti, keda päris herrad (sic!) seks sündsaks pidasid ja kellele nad armu poolest vabaduse kinkisid“. Nii siis — „kaunimeelne“ kuningas tahtis üht, aga sündis teis, seda, mis päris herra heaks arvas...

Veel enam iseloomustab selle neetud probleemi „olla või mitte olla“, tahtmise ja tegemise vahet järgmine fakt. „Kaastundmus vaeste teekäi- jate ja iseäranis pärisorjade vastu“ — nii kirjutab usutavalt M. K. (lhk. 96) — „ajas Kaarelt rüütlitelt nõudma, et nad maanteede ääre teekäijatele öökorterid asutaks... Nad asutasid aga kõrtsid... iga kolme nelja versta taha ühe ja kirikute juure tihti kaks“... Autor ise on sunnitud oma „kaastundliku“ ja „kaunimeelse“ kuninga kohta tunnistama: „valit- suse poolt soovitud heategu muutus rahvale needimiseks (sic!)“.

Võib olla, „vana hea Rootsi aeg“ algas hiljem, na Gustav II Adolphi aegus? Viimane oli ju kuulus koolide ja kohtute asutamise ja uuendamise poolest. Vist igaüks tunneb Gustav Adolphi gümnaasiumi Tallinnas (nüüdne linna meesgümnaasium) ja on kuulnud Tartu ülikoolist, kuhu — hoidke kõik suud ja silmad lahti! — „suuremeelne (jällegi! A. Ö.) kuningas“ (lhk. 97) käskinud ka taluraha lapsi vastu võtta (lhk. 101)? Kuidas ja kas maa külge kinnitud pärisori sai linna „liikuda“ ja paruni pojaga ühele pingile püksa kulutama kõlbas, sellest targu vajgitakse... Eelmi- sele väitele aga lisatakse juure: „on selge (millest? A. Ö.), et kaunimeelne kuningas ka rahvakooli asutamist nõudis... Kuid mõisnikud lükkasid tagasi

kõik seesugused ettepanekud (sic!), sest et need käivat nende õiguste vastu. Oleks (sic!) ausameelne (tema ka „suuremeelne“, „kaunimeelne“ jne.) kuningas kauem elanud...“ jne. Kui juba põhjendamata oletustest oma kunstlikult ülesseatud väidetele tuge otsida, kui isegi tõe vassimisega minnakse (vakuraamatute sisseseadmine Kaarel XI poolt 1695. a. tehakse anakrooniliselt Gustav Adolphi teenuseks — v. lhk. 99), siis juba ajaloo kirjutamisest koolidele hoopis loobuda.

Aga ehk õigustab „talupoegade kuninga“ Kaarel XI-da tegevus meie maal seda „tänutunnet“, mis M. K. arvamise järele (v. lhk. 98) Eesti rahvas veel praegugi (o, sancta simplicitas!) tundvat vana hea Rootsi aja üle? On ju Kaarel XI nimega ühendud kaks algupärast määrust, Eesti oludesse puutuvat, nimelt: vakuraamatute sisseseadmine (1695. a.) ja mõisate tagasivõtmine ehk reduktsioon (1680. a.).

Mõisate tagasivõtmine tõi tõesti kasu, kuid ainult Rootsi riigile, kelle sissetulekud suurenesid, mitte aga Eestimaa talupoegile, nagu seda M. K. püüab tõendada (lhk. 108—9). Kroonult võetud mõisates jäi majapidamine rentnikkude, tihti endiste mõisnikkude hoolde, kes tundes end ajutistena peremeestena täielist röövmajapidamist toimetasid, nülgedes talupoja seljast seitse nahka, et riigirent tasa ja rentniku taskud täis saaks. Ei äidanud siin kõrgeks kiidetud vakuraamatud midagi, sest nad kuulutati ametlikult välja alles aastal 1695, parajasti sel ajal, kui suured ikalduse ja näljaaastad (1695—97) Eestis algasid. Neile näljaaastatele järgnes „suur Põhja sõda“ (1700. a.) Vene ja Rootsi vahel, ning tagajärg oli Eestimaa Vene külge liitumine; Vene keiser Peeter I kinnitas Baltimaa mõisnikkudele kõik need õigused ja eesõigused, ning rootsiaegsetest vakuraamatutest ei hoolinud enam keegi, ei mõisnikud ega Vene valitsejad.

Kõike kokku võttes peab tähendama, et Rootsi valitsuse edustajatel tõesti oli head tahtmist talurahva elujärge parandada ja tõsta, sest seda dikteeris neile poliitiline tarkus, kuid nende „kaunimeelsed“ püüded, „ausameelsed“ nõudmised ja „inimlikud“ määrused purunesid kui seebimullikesed (jah, ilusad, roosilised küll!) mõisnikkude õiguste ja eesõiguste vastu. Tegelikka tagajärgi neil nõudmistel ei olnud ehk oli koguni vähe, ja pärisõlv, mis aastasadade jooksul tekkinud, muutus kordkorralt rängemaks XVII aastasaja kestes, „vanal heal Rootsi ajal“...

Kui aga meie ajalookirjutajad*) siiski vastupidises arvamises on ja sellepärast hulgaliste ajalooliste sündmuste ning faktide valikus ühekülgsest, erapoolikult ja sihilikult toimetavad, siis ei tähenda see veel seda, et ajalugu, kui aine, ja ajaloo õpperaamat, kui sarnane, peavad olema ja edaspidi jääma sihilikkudeks, ebateaduslikkudeks. Ei. Mitmekülgsest, erapooletult, teaduslikult tuleb valgustada ja käsitada tõsist, reaalselt elu, ajaloolist protsessi, mitte aga lasta end eksitada vilkuvatest sootulukkestest. Isikute ja sündmuste idealiseerimise koht ei ole mitte teaduslikes õppe- raamatus.

Kui M. Kampmann ja teised tema mõtteosalised tahaks järjekindlad olla, siis nimetaks nad sügavas „tänutundes“ praegust enamluse ajajärku Venemaal „uueks heaks Vene ajaks“, sest Lenin ja Trotski, kes Eestimaa, kui oma mässava ja tõrksa provintsi peale vaatavad, on oma lugemata dekreetides ja üleskutsetes kõigile—kõigile—kõigile palju ilusamaid sõnu teinud, kui „ausa-, kauni- ja suuremeelsed“ Rootsimaa valitsejad omal ajal. Kuid nende teod kisedavad taeva poole ja vereojadesse on uppunud kõige kaunimad ideaalid: rahvaste enesemääramine, vabadus, vendlus, sarnadus, rahu...

*) Peale eelpool tsiteeritud M. Kampmanni vaadete võrdle veel: J. Sitska „Üleüldine ajalugu“ III jagu, lhk. 165 ja järgm., M. J. Eisen „Eestimaa ajalugu“ 3. trükk, 1919, lhk. 231 ja järgm., O. Grossschmidt „Eesti rahva ajalugu“ 2 trükk, lhk. 48, 49, 52, 58 j. t.

Teaduslikkuse vastu patustavad ka need autorid, kes mõnda üksikut, siiski laiemat ulatusega ajaloolist nähtust ülistavad, tehes seda sihilikult ehk lihtsalt teadmatuses.

Võtame näituseks protestantismi. Kes hakkaks selle nähtuse tähtsust üleüldises kultuuriajaloo salgama? Kuid igal ajal ja nähtusel on oma piirid. Nii ka siin. Kui loetakse protestantismi teenuseks faktisid, mis ei olene protestantismist, kui teatavast religioonilisest süsteemist, siis on juba jutt võõra nime kurjasti tarvitamisest, sündmuse põhjuste võõriti otsimisest, siis on jutt sihilikkusest, mitte teaduslikkusest.

Nii kirjutab J. Sitska „Üleüldises ajaloo“, III jaos, lehekülj 55: „Kuna õige usupuhanuse (protestantismi—A. Ö.) lõpusiht ususalumus ja südame-tunnistuse vabadus on, pani katoliku kirik ususalumuse uuel jõul maksma“. Arvamine, nagu oleks protestantism ususalumuse enesega kaasa toonud või sisaldaks eneses lõpusihina südame-tunnistuse vabaduse, on täiesti ekslik. Nüüdisaja protestantidest rääkimata tarvis ainult meele tuletada, kuidas protestantismi toed — M. Lutherus ja J. Calvin — oma mõttevastastega (anabaptistidega ja M. Servet'iga) ümber käisid ehk kuidas Jahn Lässki ühes oma poolehoidjatega maapaolistena asjata ulualust otsisid protestandi usku linnadest (Kopenhagenist, Rostokist, Lübekist, Hamburgist j. m.) ning viimaks leidis seda Hollandi piirilt veiksest Entpdenist. Protestantlased on sallivad ainult omausuliste vastu ja sallimata iga teiseusulise vastu niisama, kui Rooma- ja Greeka-katoliiklased j. t. Kes arvab ehk kirjutab teisiti, see räägib meelega või kogemata ebatõtt.

Protestantismi teenuseks tihti peetakse hariduse hiilgavat edu ning seda tehakse alati sihilikult, kunagi mitte teaduslikult. Nii kirjutab O. Grossschmidt „Eesti rahva ajaloo“ II trükk, lhk. 48: „Lutheruse põhjusmõte oli koolide kaudu rahvale puhast evargeliumi õpetada, mis läbi ühtlasi ka lugemine ja kirjutamine rutem rahva hulkade sekka teed leidis ja nii praeguste evargeliumi usuliste maade suurema hariduse põhjapanejaks oli. Riigid, kus katoliku usk valitsema jäi, ei jõudnud haridusekäigus mitte nii ruttu edasi, kui Lutheri usulised riigid, nagu meie seda Põhja-Sakamaast, Daani-, Rootsi-, Norra- ja Soomemaast üli selgesti näha võime“.*) Teadus kõneleb hoopis teist keelt, kui mainitud O. Grossschmidt (kah ajalootedlane!). Teadus tõendab isegi seda (ärge ehmatage, O. Gr.), et protestantismi võimaldas suurelt osalt katoliku usku maades tekkinud pööre haridusalal, humanismi laiali lagunemine XIV—XV a. s. Mitte protestantism, vaid loomulik ajalooline arenemiskäik (evolutsioon) tingib ühe ehk teise rahva üleüldise kultuuri tasapinna kõrgust. Kuidas tuleks vastasel korral seletada, et katoliku usku Itaalia (ka Prantsusmaa) XVI-mal aastasajal ja Prantsusmaa XVII—XVIII a. s. olid hariduse poolest protestandi usku Saksamaast (ja teistest Põhjamaa riikidest) kaugel ees? XVI-da aastasaja mõtteteadlased Bruno, Kampanella ja Montaigne olid katoliiklased, mitte protestantlased. Kopernikus ei olnud sakslane, vaid slaavlane, ei ka protestantlane, vaid katoliiklane. Kalendri uuendaja (1582 a.) ei olnud keegi muu, kui Rooma paavst Gregorius XIII, ja tema uuendus ei leidnud vastutõtamist (isegi meie väikeses Eestis!) kellegi muu poolt, kui protestantlaste poolt.

Prantsusmaa tuntud kirjanikka XVII ja XVIII a. s. ma ei hakka üles lugema, tähendan ainult niipalju, et protestandi usku Saksamaal ei ole ühtki kaaluvat nime selle ajajärgu kohta nimetada.

Teaduslikule tööle (mitte sihilikkusele) au andes peame kõik (ka O. Cr. ühes arvatud) tunnistama, et tervelt kahe aastasaja (XVI ja XVII) jooksul kõige paremad pedagoogid olid—jesuiitlased ja kõige eeskujulikud koolid — jesuiitide kolleegiumid, kuhu mitmed (ma ei eksi, kui

*) Võrdle ka J. Sitska „Ül. ajal.“ III jägu, lhk. 52, M. Kivialune „Eestimaa 300 aasta eest“ lhk. 8 j. t.

ütlen: paljud) protestandi usku vanemad omad lapsed heal meelel õppima saatsid.

Kõik need esile toodud nimed ja faktid ei tähenda kaugeltki seda, et katoliku usus eneses peitusid mainitud maade ja rahvaste kultuuri põhjused, vaid seda, et suurvaimud olenevad ühe ehk teise rahva või töu a derikkusest, mitte aga — kordan veel — tema usust (ei katolitsismist, ei protestantismist).

Kui meie teisiti arvaksime, siis jõuaksime peagi absurdini, nagu seda M. Kivialusega tema raamatus „Eestimaa 300 aasta eest“ tihti juhtub. Toon ainult paar näitust.

M. Kivialuse arvates kadusid „arshina pikkused pea friseurid“, mis XVII-mal aastasajal Eestimaal moodis olid, sellepärast et protestantism neile sõda kuulutas. Hiilgav võit, eks ole?!

Edasi aga jutustab seesama autor, kuidas „vaheldust taga ajades kakkasid naesterahvad lahtist rinnaesist kandma, mis aegapidi nii kaugele suurenes, et pea õladgi katmata jäid“, ja kuidas „äraneetud korsett... pidi kõlkuvad rinnad ülespoole tõukama ja puusade labasust järele aitama“, kuid nende „pahede“ vastu võitlemine käis üle jõu mitte ainult arstiteadusele, vaid isegi kõige vägevamale protestantismile (v. lhk. 49). Tõesti, suurepäraline naljahammas on see M. Kivialune!

„Vahelduseks“ olgu veel teine näitus mainitud autorist. „Kõik, mis põhjamaa rikkides sel ajal (XVI—XVII a. s.) loovat ja kestvatsündis (allakriipsutatud M. Kivialuse poolt—A. Ö.), sai tõuget ja hoogu protestantismuse nooruse jõul“ (lhk. 8).

Eespool juba tähendasin, kuidas sarnast eelarvamist õieti hinnata tuleks. Kuid huvitav (vahelduseks, muidugi!) on kuulda, millena M. Kivialune ise oma halekuulsat „protestantismuse nooruse jõudu“ kujutab. Laseme teda ennast pajatada: „Õpetaja seisusesse tikkus hulk isikuid, kes Eesti keelt väga viletsasti ehk sugugi ei osanud ja kellede eluviis tihti palju soovida jättis. Nii leidis piiskop Ihering aastal 1627, et õpetajateks tihti mehed olivad, kellel suured veresegamise ja muud kaela-kohtulised süüd kanda jäävad ja keda otseteed kurjategijate hulka lugeda tuli. Nii kaebati Rakvere õpetajast Andreas Tinnast, et ta abielu ära rikkunud ning ühe lapse ära tapnud olla; revideerimisel leiti kaebtus põhjendud olevat. Niisama olivad Haljala õpetaja Jakob Paro ja Keila õpetaja Stephanus Badritz abielu rikkumise süü pärast kaebtuse all. Kose õpetaja Johannes Poppius oli kõstert noaga seljast tüli sees haavanud ja Kirevere õpetaja oma kirikusse söögimaja läbisõitjatele sisse seadnud. Halva räägitakse ka selleaegsest Rapla õpetajast. Nii selgub, saksa ajalooteadlaste eneste ütelse järele, et õpetajate elujärg igatepidi väga madal oli ja mitmed neist õieti tallipoisiks ei kõlbanudki“ (lhk. 33). Tallipoisiks ei kõlvanud, aga „kultuurikandjaks“ küll, sest see oli „protestantismuse nooruse jõud“, mis kestvats ja looyat „sünnitas“ (veresegamises?).

Sihilikkust leiame ka seal, kus teatav isik eelarvamise kammitšais sipeldes on sunnitud iseene vastu kirjutama. Sarnaseks kurioosiks meie ajalookirjutajate juures on saanud küsimus: kas olid eestlastel jumalate kujud või mitte?

Nii kirjutab M. Kampmann omas „Eesti ajaloo“ (lhk. 10): „Ülemate jumalikkude olevuste kujusid eestlastel ei olnud. Nii palju kui praegu teada, leidus (mõlemad kriipsud minu poolt—A. Ö.) esivanematel kolme kõrgema olevuse kujusid: Peko, Tõnni ja Metsiko oma“ (Taara kujudest vaigitakse—A. Ö.).

Sõna-sõnalt sedasama leiame M. J. Eiseni „Eestimaa ajaloo“ (lhk. 14): „Et esivanemad jumalatest iseäralikkaj kujusid oleksid teinud, nagu Bjarma rahvas, ei tohi tõendada... Nii palju kui teada, leidus esi-

vanematel kolme kõrgema olemise kujusid: Peko, Tõnni ja Metsiku“.

Mis see tähendab: kas olid siis eestlastel jumalate kujud või ei olnud? Ikka olid, sest edasi jutustakse isegi, mis ainstel kujusid tehti. Aga autorid on ju kord protestandiusulised, kelle dogmaatikas jumalate kujutamine Moosese aegsete käskude järele keelatud (keelatud muidugi teiseusulistele, isegi paganatele, aga enestele n. n. „altari piltide“ näol lubatud!), siis peab eitama seda, mis järgmises lauses jaatakse... On see teaduslikkus või sihilikkus?

Ons see teaduslikkus või sihilikkus — küsin veel lõpuks —, kui teaduslikes teoses, kooli õpperaamatus, õigete nimede asemel vassitud nimesid ohtralt tarvitakse, nagu seda auväärt hallpea M. J. Eisen omas „Eestimaa ajaloo“ teeb, nimetades Moskva linna „ühkepuhku“ „Muskuks“, käänates ja väänates: Musku, Muskusse, Muskust j. n. e.? Iga vulgaarsus on õpperaamatus lubamata, tüütuseni korduv aga—koguini vastik.

A. Õ.

Õpetaja töökoorem.

Asutavas Kogus 28. augustil 1919. a. vastuvõetud määruses õpetajate palga kohta kõlab § 9. järgmiselt:

„Nädala tundide arv on 24—30, mille juures mitmes koolis antavad tunnid ühte arvatakse. Tundide arvu määramine tähendatud piirides iga üksiku õpetaja kohta õppeainete iseloomu ja kasvatuslikkude ülesannete kohaselt jääb pedagoogika nõukogu hooleks, kes selle juures arvesse võtab kõik õpetajate kohused (raamatukogu hoidmine ja raamatute väljaandmine, klassijuhatus, korrapidamine, kirjalikud tööd, füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine, asetäitetunnid jne.)

Märkus 1. Õpetajad, kellel ühe ja sama asutuse koolides vähemalt 24 nädala tundi on, saavad palga § 6-das tähendatud määral. On aga tundide arv nädalas alla 24, siis maksetakse tundide arvu järele iga nädala tunni kohta $\frac{1}{30}$ osa § 6-das tähendatud palgast ja elukalliduslisast.

Märkus 2. Algkooli juhataja annab iga klassi kohta 2 tundi nädalas vähem määratud tundide arvust, kuid mitte alla 12 tunni.

Märkus 3. Kesk- ja kutsekooli juhataja annab iga juhatajava klassi kohta 2 tundi vähem õpetaja tundide alamäärast, kuid mitte üle 15, ega alla 6 tunni nädalas.

Märkus 4. Inspektor kesk-ning erakoolides saab peale õpetaja palga (§ 6) veel poole koolijuhataja eripalga suuruse lisapalga ja annab 12—15 tundi nädalas“.

Nõnda viisi normeerib § 9. õpetaja tööd. Töö mõõduks on võetud klassis antav tund ja normaal töökoormaks on arvatud 30 tundi nädalas. Väiksema arvu tunda (alamääraks on õpetajal 24, inspektoril 12 ja koolijuhatajal 6) võib anda õpetaja sel korral, kui tema peal lasuvad teised kõrvalised kohustused, nagu: raamatukogu hoidmine, klassijuhatus, korrapidamine, kirjalikud tööd jne.

Nõnda seletab eeltoodud paragrahvi Haridusministeerium, põhjendades 1. märkuse peale, kus on öeldud, et „on aga tundide arv nädalas alla 24, siis maksetakse tundide arvu järele iga nädala tunni kohta $\frac{1}{30}$ osa § 6-das tähendatud palgast ja elukalliduslisast“.

Nii nähtavasti on ka mõeldud Asutavas Kogus, kuigi üksikud Asutava Kogu liikmed katsuvad seletada, et normaal töökoormaks olla võetud 24 tundi nädalas.

Oleks viimane seletus õige olnud, siis tekkiks küsimus, kuidas tasutakse kõrvaliste kohuste täitmine. Sellest pole aga määruses ühtegi sõna

öeldud, kuna lause „Tundide arvu määramine tähendatud piirides iga üksiku õpetaja kohta õppeaine iseloomu ja kasvatuslikkude ülesannete kohaselt jääb pedagoogika nõukogu hooleks, kes selle juures arvesse võtab kõik õpetajate kohused (raamatukogu hoidmine ja raamatute väljaandmine, klassijuhatus, korrapidamine, kirjalikud tööd, füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine, asetäitetunnid jne.)“ annab märku, et teiste kohuste täitmise tasuks võib klassis antavate tundide arvu vähendada. Haridusministeeriumi seletus on seekord vist küll õige ja põhjendatud. Sellest järgneb, et õpetajaskonnal tuleb pöörata mitte ministeeriumi, vaid Asutavasse Kogusse ettepanekuga muuta § 9. nõnda, et töökoorem ei käiks õpetajatele mitte üle jõu.

Et aga Asutava Kogu määrus sel näol, nagu ta välja on antud, võimatu raske, otse ülesaamata koorma õpetajatele kaela veeretab, selle kohta ei või vist kahte arvamist olla nell, kes koolitööd tunnevad ja tõsiselt hindavad.

Iga klassis antav tund nõuab vähemalt tund aega ettevalmistamistööd, seda tõendavad kõik paremad vilunud koolimehed. Harilikult seda arvesse ei võeta, öeldakse, mis õpetaja ta siis on, kui ta peab veel tunnil valmistama. Nendele tarvis meele tuletada kuuisa saksa koolimehe Dr. P. Dettveileri sõnu: häbematus on klassi minna ettevalmistamatult, see on niisama hea, kui võõrastele alasti vastu minna. Kes vähegi koolis on tegev olnud, teab, et ainult see tund rahuldab õpilasi ja õpetajat, mis on korralikult ettevalmistatud, ainult neil tundidel on väärtus, mis on enne hästi läbi mõeldud, mida rohkem eeltööd, seda suuremad resultaadid.

Nii on lugu harilikkudes oludes, meil aga praegusel ajal, kus puuduvad kindlad õppekavad, õpperaamatud, väljaarenenud õppekeel, isegi vilunud õppejõud, tuleb eeltöö peale iseäranis rõhku panna.

Et seda võimaldada, peab ettevalmistamistöö ka arvesse võetama, nõnda viisi tuleks iga klassis antav tund arvata kahe töötundi ette. Nii saame 60 töötundi nädalas, ehk 10 töötundi päevas sel korral, kui õpetajal ei ole kirjalikkude tööde parandamist ehk katsete ettevalmistamist.

On aga viimastega tegemist, siis kasvab see arv märksa, sest kirjatööde korralik parandamine, tarvilikkude märkustega, järelemõeldud hindamisega nõuab palju aega, kuid on ühtlasi väga tähtis ja tarvilik keeltes ja matemaatikas. Õige tagasihoidlikult hinnates seda tööd, tuleks vähemalt üks töötund arvata iga 5 klassis antava tunni kohta.

Niisama on ka füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamisega. Peale sisulise tunni ettevalmistamise, on siin veel eratöö, mis nõuab ka rohkesti aega. Siin tuleks ka arvata vähemalt üks töötund iga 5 klassis antava tunni kohta.

Edasi, mis puutub korrapidamisse tundide vaheajal, siis on see ka töö, mis nõuab valvel olekut, suurt tähelepanu, õpilaste mõistlikku juhtimist, — ülesanne, mida kaugeltki mitte iga õpetaja ei suuda täita. Ta nõuab ka ühtlasi aja kulu, tarvis varem kooli ilmuda ja hiljem ära minna. Kuid kord peab koolis olema, ja mitte ainult tundidel, vaid ka vaheajal, ega muidu ei oleks öelnud Amos Komenius, et „kool ilma korrata on veski ilma veeta“. Kord on tähtis, kui kasvatusabinõu, üks mõjuvamatest vahenditest iseloomu arenemisel. Sellepärast tuleb seda tööd eraldi hinnata ja koondada klassijuhatajate kätte. Kõige madalam selle töö hindamine oleks üks töötund päevas ehk 6 tundi nädalas klassi peale.

Niisama on klassijuhatus eratöö. Klassijuhataja peal lasuvad mitmed kohused; 1) ta peab vahelülks olema õpilaste, nende vanemate,

õpetajate ja koolivalitsuse vahel, 2) ta peab valvama iga õpilase edasijõudmise ja iseloomu väljakujunemise järele, 3) ta peab abinõusid tarvitama, et õpilaste töö edeneks, 4) ta peab kõiksuguseid teateid andma, isegi majanduslisi, koolivalitsusele ja selleks 5) peab ta iga õpilast klassis põhjalikult tundma õppima, isegi nende kodust elu. Kõik need ülesanded on tähtsad, tarvilikud; sellest, kui korralikult neid täidetakse, oleneb palju koolielus, pealegi on see niisugune ülesanne, mida iga õpetaja ei suuda täita. Sellest järgneb, et klassijuhatus tuleb eraldi hinnata ja koormata nende kohuste täitmisega ainult neid õpetajaid, kel on juba vilumust kasvatustöös, tarvilikul korral võiks ka ühe õpetaja kätte usaldada kaks klassi. Kõige madalam hindamine siin oleks ka üks töötund päevas ehk kuus tundi nädalas klassi peale.

Eratöö on ka raamatukogu hoidmine, korraldamine ja täiendamine. Ta nõuab ka aega ja vaeva. Seda tööd tuleks normeerida muidugi raamatukogu suuruse järele ja võiks vist käia umbes järgmise tabeli järele:

200 —	500 raam.	— 2	töötundi	nädalas.
500 —	1000	— 3	”	”
1000 —	2000	— 4	”	”
2000 —	4000	— 5	”	”
4000 —	8000	— 6	”	”
8000 —	16000	— 7	”	”
16000 —	32000	— 8	”	”

Raamatute väljaandmist meil ei loeta millekski, arvatakse, et see on mehaaniline töö, mida igauks kirjaoskaja võib teha. Kuid lugu ei ole sugugi nii, raamatute väljaandmisega peaks seotud olema ka vastav juhatus. Õpilaste vabal lugemisel on lõpmata suur tähtsus, kui nende teadmiste laiendamiseks, nii ka iseloomu kujunemiseks. Raamatute lugemise mõju on mõnikord isegi tugevam, kui isiklik mõju. Siin on tarvis: 1) hõlbustada raamatute kättesaamist, 2) anda tarvilikku juhatust, mida lugeda ja kuidas lugeda. Et õpetajad saaksid korralikult seda tööd teha, tarvis teda ka hinnata. Kõige madalamaks määraks oleks siin vist — iga 30 õpilase peale üks töötund nädalas.

Ka ei või nõuda õpetajatelt, et nad ilma tasuta annaksid tunda haigeks jäänud ehk teistel mõjuvatel põhjustel puuduva õpetaja asemel. Õpetajatel on isegi tööd palju ja palk väike, nii et kellelgi pole õigus neilt nõuda tasuta ületunni tööd. Teame, kui pahasti mõjuvad õpilaste, koolitöö ja korra peale õpetaja puudumisel tekkivad vabad tunnid. Aga teame ka, et õpetajad on inimesed, kes võivad haigeks jääda ehk ka teistel põhjustel mõnikord puududa. Väljapääseteid on siin kaks: kas palgata tagavara õpetajad ehk määrata eratasu asetäitetundide eest. Viimasel korral tuleks asetäitetund lugeda klassis antava tunni ette.

Nõndasama tuleks arvesse võtta pedagoogika nõukogu sekretäri vaev. See on alaline kindel kohustus, nõuab kaunis palju aega ja peaks hinnatama. Vene koolides makseti eratasu ühe kuu palga suuruses, meil võiks ka nii jääda, ehk tuleks tunni töö peale arvata, siis saaksime ligilähedalt ühe töötunni nädalas.

Kohati, maal aga peaaegu iga kooli juures, on internaadid olemas. Arusaadavalt ei tohi siin korralagedus valitseda ja traditsioonidel lasub õpilaste juhatus ja korrapidamine vabal ajal ka õpetaja õlgadel. Kes on internaadis tegev olnud, see teab, kui palju vaeva ja aega nõuab ainult see, et kord valitseks, rääkimata veel juhatusest ja järeleitamisest. Kas on aga meil ka selle peale mõeldud ja kuidas arvatakse seda vaeva tasuda? Määruses pole sellest sõnagi. Minu arvates tuleks nende kohuste täitmise peale vaadata, kui ületunnitöö peale ja ühe kuu liisapalk oleks vist küll kõige väiksemaks tasuks.

Sellega oleksid tähtsamad, alalised õpetaja kohused töötundide peale hinnatud. Vaevalt julgeb keegi tõendada, et see hindamine kõrge on. Vaatame aga nüüd, kui suure töökoorma palgamääruse § 9. õpetaja õlgadele veeretab. Olgu selleks mõned näited.

1. Eesti keele õpetajal on 27 tundi, s. o. 54 töötundi, kirjallikkude tööde parandamine — $5\frac{2}{5}$ t., klassijuhatus — 6 tundi ja korrapidamine 6 tundi, kokku $71\frac{2}{5}$ töötundi nädalas ehk umbes 12 tundi tööd päevas.

2. Ajaloo õpetajal on 24 tundi, s. o. 48 töötundi, klassijuhatus — 6 t., korrapidamine — 6 t., raamatukogu hoidmine — 6 t., raamatute väljaandmine — 18 tundi nädalas. See teeks välja 84 töötundi nädalas ehk 14 tundi tööd päevas.

3. Matemaatika õpetajal on 25 tundi, s. o. 50 töötundi, kirjallikkude tööde parandamine — 5 t., klassijuhatus — 6 t., korrapidamine — 6 t. See teeks välja 67 töötundi nädalas ehk $11\frac{1}{6}$ tundi tööd päevas.

4. Võimlemise õpetajal on 24 tundi, s. o. 48 töötundi, klassijuhatus — 6 t. ja korrapidamine — 6 t. See teeks välja 60 töötundi nädalas ehk 10 tundi tööd päevas.

Nõnda siis nõutakse õpetajalt 10–14 tundi tööd päevas, kus aga internaadid, seal veel rohkem.

Nüüd tõuseb küsimus, kas suudab ka õpetaja seda koormat kanda? Igaüks meist teab väga hästi, et inimese jõul on piir, meie organism ei ole mitte perpetuum mobile, vaid nõuab kosumist, jõu kogumist, puhkust. Ja ülejõu töö mõjub hävitavalt jõuallika peale. Vaimutöö kohta on viimase aja füsioloogilised uurimised kindlaks teinud, et pikaldase töö tagajärjel tekib peaaug iseäralik ollus — kinotoksin, mis närivalt mõjub ergukava peale. Et inimesed mitte ei liialdaks, enesetapmise tööd ei teeks, selleks on loodus meile enesekaitse instinkti annud ja baromeetrimõõdu väsimustunde.

Kui kaua siis võib enesele kahjuta vaimutööd teha?

Kuigi see küsimus ei ole veel teaduses lõpulikult otsustatud, annavad viimased uurimised eksperimentaal psühholoogias siiski võimaluse enam vähem kindlat otsust anda.

Prof. Netshajeff¹⁾ tõendab tõsise uurimise järele enese kallal, et tema üle 6 tunni päevas ei suuda intensiivselt töötada. Prof. Binet²⁾ arvab, et tuleb vahet pidada loova töö ja vilunud töö vahel, viimast tööd võib pikemalt teha. Tema arvates oleks töönorm 6–8 tundi päevas. Prof. Kraepelin³⁾, kes kõige rohkem on teinud vaimutöö pikkuse ja väsimuse selgitamiseks, peab ka intensiivse vaimutöö normiks 6 tundi päevas. Umbes sedasama tõendavad ka teised uurijad: Mosso⁴⁾, Griesbach⁵⁾, Vannod⁶⁾, Lobsien⁷⁾.

Nii oleks normaaltööpäev 6 tundi, maksimum 8 tundi päevas, aga milgi tingimisel mitte 10–14 tundi, nagu seda nõuab palga määrus.

Mis sellest nüüd järgneb? Õpetajatele kõige pealt: sisemine piin, kokkupõrge instinkti käsu ja seaduse käsu vahel. Seadus käseb 10–14 t. päevas tööd teha, kohusetunne aitab kaasa, käseb korralikult, hästi teha, aga enesekaitse instinkt ütleb: seda ei tohi teha, see on enesetapmine, ole parem „häbemata“ õpilaste vastu, korratu, logeleja seltskonna silmis, aga sedaviisi hoidub alles jõuallikas. Ja õpetajal ei jää üle muud midagi, kui valida üks kahest, kas asuda enesetapmisele, ehk hakata

¹⁾ Нечаевъ, Современная Экспериментальная психология, т. II; ²⁾ Binet, La fatigue intellectuelle; ³⁾ Kraepelin, Psychologische Arbeiten; Hygiene der Arbeit; ⁴⁾ Mosso, Усталость; ⁵⁾ Griesbach, Energetik und Hygiene des Nervensystems in der Schule; ⁶⁾ Vannod, La fatigue intellectuelle; ⁷⁾ Lobsien, Unterricht und Ermüdung.

tööd tegema korratult, silmakirjaks. Et aga igal eluvõimsal inimesel enesekaitse instinkt on loomulikult tugev, siis valitakse harilikult ikka teine tee. Ja loomusunnil vähendab õpetaja sunduslikku tööd õige normini sel teel, et ta osa kohuseid jätab lihtsalt täitmata, osa täidab korratult, ainult silmakirjaks, ja ainult mõned korralikult.

Tegelikult ongi lugu nõnda, seda ei maksa sugugi varjata: a) tundide vastu ei valmistata, katsutakse vana varaga läbi saada ehk improviseeritakse, b) klassijuhatuses ei ole juttugi, vaevalt täidetakse nõutavad teatelehed, c) korrapidamisest katsutakse eemale hoida, kuigi see üleüldiselt pahasti mõjub, d) raamatukogu hoidmine on lohakil, e) raamatute väljaandmist katsutakse õpilaste kätte anda, f) kirjalikka töid tehakse võimalikult vähe, korralikust parandamisest ei ole juttugi, g) samuti füüsilisi ja keemilisi katseid tehakse hoopis vähe ja ainult niisuguseid, mis ei nõua suuremat eeltööd, h) asetäitetunde ei taha keegi anda, kas jäetakse lapsed lärmitsema ehk saadetakse nad koju jne.

Nõnda vähendatakse loomusunnil töökoormat õige normini.

Nüüd tekib aga küsimus, kes sellest võidab? Vaevalt keegi.

Õpetajad kaotavad oma tervise ehk kohusetunde, muutuvad närvilisteks ehk korratuteks, sattuvad majanduslikku kitsikusse ehk pööravad koolitööle selja.

Õpilased ei näe õpetaja rõõmsat nägu, ei saa rahulikku juhatust, õppimine tüütab, ei anna soovitavaid tagajärgi, tunnid venivad tundide järele, aga teadust kogub vähe, istutakse palju, aga tehakse vähe. Koolis viibimine, tundides istumine muutub otstarbetuks. Instinktiivselt seda tundes, otsivad lapsed meelelahutust vallatusest. Kohusetunne saab sumbutud. Iseloom muutub korratuks.

Kool kui organisatsioon, mis peaks olema pühaks kojaks, rõõmu- paigaks, muutub vastikuseks, sunnitöö kohaks, sest seal ei töötata heast meelest, vaid tehakse sunnitööd, ja niisugusena ei ole ega saa kool olla rahva rõõmuks ja uhkuseks.

Seltskond kaotab haritud, ohvrimeelsed seltskonna tegelased, sest õpetaja ei saa enesele lubada niisugust toredust, kui seltskonna tegevusest osavõtmine.

Riik, kelle jõud seisab kodanikkude teadmistes ja nende iseloomu heades omadustes, pärrib invaliidse noorsoo, korratu, väheste teadmistega, töövõimetu, logeleva iseloomuga.

Prof. Kraepelin ütleb õpilaste kohta, et õnneks on koolis paha õpetajad, kelle tundidel lapsed saavad puhata, muidu oleks nõutava jõupingutuse tagajärjel kõik meie noorsugu vaimuhaige. Übermoodustades seda ütlust õpetajate kohta võiks ütelda: õnneks on meil paha koolivalitsus, kes ei nõua meilt korralikku tööd, vaid lubab silmakirjaks ja „hübematalt“ toimetada, muidu tuleks varsti kõik õpetajad „Seevaldi“ paigutada.

Kuid õpetajaskond peaks ütlema: meie ei kannata mitte seda sise- mist piina, meie ei taha mitte korratud ja „hübematad“ olla, meie igatseme jõukohast ja eeskujulikku tööd; meie peale vaatavad tuhanded noored silmad, kes karedalt meie üle otsustavad; meie tahame nende silmis kõrgel seista; meie peame olema loovateks vaimudeks, rahva val- gustajateks. Selleks vabastatagu õpetaja orjaikkest, sest töö on siis ainult rõõmuks, kui ta on jõukohane, muidu muutub ta orjuseks.

Noorsoo, seltskonna, riigi huvides on õpetajaskonnal õigus ja kohus nõuda, et palga määruuse § 9. järgmiselt muudetak:

„Õpetaja normaal töökoorem, mis õigustab teda § 6. tähendatud määral palka saama, on 48 töötundi nädalas, kus juures iga klassis antav tund loetakse 2 töötundi ette, klassijuhatus — 6 töötundi nädalas, korrapidamine — 6 töötundi nädalas klassi kohta, kirjalikkude tööde pa-

rand, iga 5 klassitunni peale 1 töötund, füüsiliste ja keemiliste katsete valmistamine iga 5 klassitunni peale 1 töötund nädalas, raamatute väljaandmine iga 30 õpilase peale 1 töötund nädalas, raamatukogu hoidmine selle suuruse järele kunni 8 töötundi nädalas, pedagoogika nõukogu sekretäri kohuste täitmine — 1 töötund nädalas.

Märkus I. Töö mitmes avalikus koolis loetakse ühte. Kui õpetaja töötundide koguarv on alla ehk peale 49 t., siis saab ta protsentuaalselt vähem ehk rohkem § 6. tähendatud palgast. Töö ülemääraks on 60 töötundi nädalas.

Märkus II. Erakohustused, nagu korrapidamine internaadis, ekskursioonid jne. tasutakse eraldi.

Märkus III. Koolijuhataja kohuste täitmine hinnatakse 4 töötundi nädalas iga klassi peale inclus. 9 klassi; peaks koolis olema üle 9 klassi, siis määratakse juhatajale abi inspektori näol, kelle vaev hinnatakse 2 töötundi nädalas iga klassi peale.“

A. K.

Spordi kongressi puhul.

Spordi kongress oli Tallinna spordiseltsi „Kalevi“ kokku kutsutud ja oli esimene Eestis. Koos oli umhes 60 saadikut igast kodumaa nurgast, peale Saarema, kus olla kaks spordi seltsi. Peale selle võtsid kongressist oha mitmed võimlemise õpetajad. Olid esitatud isegi seltsid, kelle tegevusest ega asukohastki midagi kuulda pole olnud. Isiklikku laadi õõrumiste peale vaatamata, milleks kongressil mitu tundi aega kulus, tehti siiski kulk asjalikku tööd ära. Vastu võeti järgmised resolutsioonid:

Kongress tunnistab tarvilikuks spordi liidu loomise. Eritus liidus oleks kõikidel seltsidel, liikmete arvu peale vvatamata, ühesuurune. Liidu põhikirja väljatöötamine jäetakse Tallinna spordiseltside hooleks.

Spordi ajakirja väljaandmine tunnistati samuti tarvilikuks ja otsustati ligemad korraldustööd selleks jätta asutatava liidu hooleks.

Spordiväljade soetamiseks otsustati valitsuse poole pöörata ettepanekuga, et linna- ja alevivalitsusi seadusandlisel teel kohustataks omal kulul korraldama ja üleval pidama spordiplatse.

Spordiabinõude muretsemiseks peeti tarvilikuks osaühisus asutada; korraldustööd teeks liit. Peale selle tehakse liidule kohuseks valitsuselt toetus paluda, spordiabinõude tellimiseks välja maalt.

Antwerpeni Olympia mängudest, mis tuleval aastal toime pannakse, otsustati osa võtta. Eeltööde jaoks valiti 7-liikmeline Eesti komitee. Antwerpeni mängu peab kongress väga tähtsaks, sellepärast tuleks ka nende kordaminekuks kõik jõud tööle rakendada. Kulude katmiseks peaks komitee katsuma riiklist toetust nõutada, kõige pealt peaks aga iga spordiselts enesele selleks sissetulekuid muretsema, piduõhtuid, korjandusi, lotteriisi jne. toime pannes.

Elukutseline sport, nagu maadlemine, raskejõustik jne., tunnustati kahjulikuks spordimeestele ja rahvale ja otsustati ettepanekuga pöörata valitsuse poole, et see spordi väärnähtuse, elukutselised maadlused, ära keelaks.

Skoutide liikumine tunnustati riikliselt tähtsaks. Siin on aga riikline toetus tarvilik, kui asja tahetakse õieti korraldada. Valitsus peaks kedagi väljamaale saatma, kes tutvuneks skoutide liikumisega kohal.

Spordikool võimlemise õpetajate ja instruktorite ettevalmistamiseks tuleks asutada Tartu ülikooli juures. Kooli asutamine jäätakse valltsuse hooleks, kellele spordi liit sellekohase kava ette paneks. Esiailgu tuleks aga korraldada sellekohaseid kursusi.

Spordi kongressi eelõhtul pandi toime Estonias spordi-võimlemise

pidu, millel ilmsiks tulnud väärnähtused sunnivad eneste juures pisut peatama, kuigi nad ei ole uudiseks, sest tihti kordudes ja poolehoidmist leides isegi ühe osa võimlemise õpetajate poolt, edendavad nad vale arusaamist spordist ja võimlemisest.

Pidu esinesid Tartu ja Tallinna spordiseltsid „Kalev“, näidates sellega, mis on nende seltside ülesanne ja kuidas nad sellega toime saavad. Kas pidu toimepanijad ise seda ülesannet silmas pidasid, ei tea, kuid minu ja kolleegade üllatus oli suur, nähes Tartu meeste tsirkust. Vaatajale paistis ju ilus olevat, kuidas pikad, valges trikoos olevad mehed estraadile marssisid ja seal siis julgeid ja peadpööritavaid „surmasõlmesid“ roobaspuil ja kangil tegid. Kõik harjutused, peale vaba- ja kepiharjutuste, olid sihitud ainult ühele poole — tiritamm kätel. See tendents on täiesti loomuvastane. Katsugu keegi ennast mõni sekund käte peal hoida ja ta tunneb kohe, kuidas veri pähe valgub, hingamine raskeks läheb ja kõrvades kohisema hakkab. Ka elutarvidus ei nõua iuimestelt kätel käimist. Mis puutub lihaste harjutusse, siis on sadasid võimalusi seda palju loomulikumal teel teha. Ja missuguseid kehaosasid harjutab siis tiritamm? Põrandal tiritamm harjutab hoidma keha tasakaalu kätel ja kõvendab väga vähe käte ja kõhu lihakseid; hingamine selle vastu on raskendatud, kus juures vere ülemistesse keha osadesse ja pähe valgumise tõttu süda ei saa tema ringjooksu küllalt korralikult reguleerida, Loomulik lihaste töö nõuab isegi kiirendatud vere ringjooksu, sest lihaksed, kui nad töötavad, nõuavad toitu ja, seda nad saavad verest. Kui nüüd veri loomuvastaselt valgub kuhugi keha osasse, siis ei toida ta neid lihakseid, vaid nõuab südameelt rasket tööd, seda verd jälle välja pumbata.

Tiritamm roobaspuil ja kõik peadpööritavad vigurid ristpuul on tihti halbade tagajärgedega. Kõik elukutselised tsirkuse turnijad ja sookol süsteemi järele „paremad“ turnijad on küürakad. Ka kõik Tartu „Kalevi“ turnijad olid loomuvastaselt inetu turjaga. Harjutused roobaspuil ja ristpuil nõuavad tugevaid käte, turja ja rinna lihakseid. Tugevad rinna lihaksed rõhuvad aga rinna korvi pääle, mis sunnib rinnakorvi laienemise asemel otsima teed taha poole, kus nõrgemad lihaksed. Et see aga loomulik rinnakorvi arenemine ei ole, siis on arusaadav, et ka kops küllalt suurenedu ei saa ja neil turnijatel, kes tsirkuse trikkisid armastavad, turi ajajooksul kasvab, kops aga mitte.

Võimlemine peab olema kehalise töö järelaime. Tööd tehes hingab inimene alati tugevamini; niisama peab ta võimlemise ajal korralikult hingama. Kuid raske on hingata igasuguste „vigurite“ tegemise ajal. Nii mõjuvad rasked ja ebaloomulikud kehaharjutused kõige pealt inimese südame ja kopsu peale halvalt. Niisuguste harjutuste puhul areneb ja saab tugevamaks ainult ülemine keha jagu, kuna kõhu ja selja lihaksed rinna ja turja lihaste arvel kahanevad, reite lihastest rääkimata, mis täitsa tegevusega seisavad.

Võimlemine on a bin õuks kõigekülgselt kasvatada kehalist jõudu, vastupidavust ja meeleadlust, milgi tingimisel aga mitte sihiks, nagu Tartu spordimehed sellest vist aru saavad. Spordi edustajad peavad kaasa tõmbama hulkasid, neile pakkudes seda, millest jõud jagu saab ja millest tingimata kasu on. Rahvas on sõja ja alatoitluse tõttu kehaliselt nõrk, iseäranis linnades; nõrgas kehas elab aga lodev vaim, mis kõiksugu pahedele hääks söödamaaks. Rahvast ei saa aga mitte kaasa meelitada, kui neile kättesaamatuid asju pakutakse.

Tartlaste hulgas oli ka kaks asetäitjat võimlemise õpetajat. Tsirkuseski ei ole ma kaelamurdvamaid tükka näinud, kui nemad tegid. Kes vastutab nüüd, et nad laste kallal ei hakka eksperimenta tegema. Suure kogu laste hulgas leidub ikkagi mõni, kes suudab järele teha, kuid hulk jääb osavõtmatuks. Ja missugused õpilased võiksid neid harjutusi teha,

seada võib ainult asjatundlik arst ütelda. Lapsed on nagu toores mass, millest voolida võib, kuid selle massiga tuleb väga ettevaatlikult ümber käia. Võimlemise õpetaja ülesanne koolis on juhtida laste tegevust spordi alal õigesse roopasse. Tsirkuse harjutused jäägu laste hulgas ära.

Meie võimlemise õpetajad on igaüks isesuguse kooli saanud. Suurem jagu on siiski puhta Sookoli süsteemi läbi teinud. See süsteem ei ole aga küllalt teadusliselt ja arstliselt järeleuuritud; ta on loodud Slaavi tõugu rahvastele — nende rahvaste ühinemise mõtte laialilaotajaks. Sellest süsteemist võib ainult seda tarvitada, mis loomulikule keha kasvatusesele kahju ei too. Sellepärast peaks kõik Sookoli süsteemis olevad tsirkuse võtted jääma ainult elukutseliste tsirkuse turnijate jaoks, võimlejad ja spordi seltsid kasutagu ainult seda, mis kahtlemata kasu toob.

A. Soodla.

Kirjandusest.

Geomeetria rahvakoolidele, I. õppeaasta, F. V. Mikkelsaar. Kirjastus „Odamees“, Tartus 1919.

Praegusel Eesti kooli ehitamise ajajärgul tundub üks puudus, nimelt — sündsate õpperaamatute puudus — õige valusasti. Selle sisulised kaebtused on üleüldised, nii hästi õpetajate, kui ka õpilaste keskel. Olgugi, et õieti korraldatud õpetuse andmise juures peatähtsuse õpetaja elav sõna ja tema isik omandab, ometi ei saa hea õpperaamatu tähtsust salata: viimane lubab õpilasel klassis läbivõetud ja seletatud õppeainet kodus korrata ja uuesti meele tuletada, mis peastab ta sel teel tülika, aega riisuva ning paratamata vigu sisaldava seletuste ülestähendamise eest.

Praegu langeb õpperaamatute puudus täie raskusena õpetaja õlgadele: tema peab oma elava sõna ja ettekandega selle puuduse katma. Ning õppetöö annab tagajärgi ainult sedavõrt, kui palju õpetaja seda ülesannet täita suudab.

Sellepärast tervitavad õpetajad kui ka õpilased hea meelega iga uue õpperaamatu ilmumist. Ka keskpärane töö sellel alal võib õppetööle heaks toeks olla ja sellega tema edukust tuntavalt tõsta.

Sellelt seisukohalt võivad koolitegelased ka F. Mikkelsaare geomeetria õpperaamatu ilmumise üle head meelt tunda. Just geomeetria õpperaamatutest on meie kirjaturg pea täiesti lage. Tülik'i raamat on tublisti vananenud, pealegi võiks teda ehk algkooli vanemais klassides tarvitada, kuna Kapp'i oma ainult kui bibliograafilist rariteeti mõnest vanema koolimehe raamatukogust leida võib. Nii oleks siis hra Mikkelsaar'e raamat praegu ainukene sellelaadiline töö koolikirjanduse alal.

Kõnes olev töö on määratud teise õppeaasta jaoks meie rahvakoolis. Sellepärast on tema sisu täielikult kokkukõllasse viidud Haridusministeeriumi geomeetria õppekavaga teise õppeaasta tarvis või, õigemini öeldud, on viimane õpperaamatu järele kokku seatud. Ta algab joonte vaatlemisega, neid õkvaiks (sihtjoonteks) ja kõverateks liigitades (§ 1). Siis selgitab ta „õgevjoonte“ sihte (loodis, kaalus ja kald-sihid) (§ 2). Edasi tutvustatakse õpilasi joonlõikega (raamatu järele „õgvikuga“), loomulikult seal juures ka punktist, kui õgviku piirist kõneledes, näidatakse, kuidas joonlõikeid mõõdetakse (meetrimõõdustiku üksuste ja Vene mõõtude abil) ja kuidas nendega tehteid tehakse (§ 3). § 4 tutvustatakse õpilasi kõige lihtsama kõverjoone sõõri ehk ringjoonega, teda siiruks nimetades, tema üksikute osadega, nende mõõtmisega kraadi abil, ning sihtjoontega sõõris. Peale selle õpetatakse veel sõõrjoone pikkust arvama, tema ja diameetri (läbimõõtja) vahekorra (3,14) abil. Ning viimane ehk 5. § käsitab nurke, nende tekkimist, liike, mõõtmist, nende kokku- ja mahaarvamist (raamatu-

keeles kokkuliitmist ja lahutamist), kasvatamist ning jagamist. Peale selle kõneleb see § kõrvu- ja tippnurkadest ning õpetab ekkeri abil väljal rist-jooni tõmbama ning mensula abil nurke mõõtma.

See oleks lühidas kokkuvõttes F. Mikkelsaari õpperaamatu sisu. Mis aga tema käsitusesse puutub, siis on see täiesti praktiline. Küsimuste ja mõistmiste varal tutvustatakse õpilasi tarviliste geomeetriliste ainetega, kus juures mõõtmist õpilased ise toimetavad. Seletusi lubatakse ainult seal, kus tarvidus tekib ühele ehk teisele mõistele nimi anda.

Enne kui õpperaamatu sisu ja selle käsitusviisi hindama hakata, heidame lühikese pilgu tagasi geomeetria õpetuse arenemiskäigu peale Lääne-Euroopas ja Venemaal. Käesolevat tööd ühendusesse seades geomeetria õpetuse ajaloolise kujunemisega, on meil hõlpsam tema väärtusi ja puudusi valgustada.

Geomeetria ajalugu näitab meile kõige pealt, et seda õppeainet kunni 19. aastasajani ainult kõrgemates õppeasutustes õpiti ja õpetati. Keskkoolidesse ja muidugi mõista siis ka algkoolidesse ta ei ulatanud, eivõinudgi ulatada, sest et tema selleaegne täiesti abstraktne käsitusviis geomeetria tõdede omandamise lastel täitsa võimatuks tegi. Geomeetria käsitati siis, kui abstraktilikkude õppelausete (teoreemide) summat, mida loogiliselt deduktiivselt tõestati, kus juures näitlikkus täiesti puudus, õpilasel geomeetria praktiline kui ka teadusline tähtsus selgitamataks jäi. Õpperaamatu tarvitati Euklidese oma (Euklidese elemendid), mis iseenesest suurepäraline teadusline töö on, mille meetodiline väärtus aga iseäranis algõpetuse jaoks väga väikene on. Loomulik siis, et geomeetria õpetus sel kujul algastmel võimatu oli.

Pöörde asjasse tõi Heinrich Pestalozzi. Rehkenduse õpetust reformeerides, selle jaoks uusi sihte üles seades ja aine sihile vastavat sisu andes, reformeeris ta ka geomeetria õpetust, selle tõdesid otsekohele vaatlemise abil selgitades. Geomeetria, kui silmaga nähtavat kuju ehk vormi õpetust käsitades, tõi Pestalozzi geomeetria algkooli, ja siin on ta tänapäevani püsinud. Kuid, nagu rehkenduse õpetuse juures, rõhutas Pestalozzi ka siin üleliia ja ühekülgset geomeetria õpetuse formaalset külge, nähes temas ainult mõistuse arendamise abinõu. Tema õpilased aga, iseäranis Disterweg ja Grossmann, silusid oma õpetaja geomeetria sihi ühekülgust, teda enam ja enam tegeliku elu nõuetele vastavaks tehes. Õpetuse kohta maksis peanõudena: õpeta näitlikult! (siit ka nimeetus: näitlik geomeetria). Õpetust alati näitliku geomeetria-kehade (kuuli, priismi, piramiidi jne.) vaatlemisega. Selle järele tutvustati lapsi geomeetria ainetega: keha, pind, joon, punkt. Siis vaadeldi jooniseid ning õpetati lapsi tegelikult nende pinde ning kehade ruumi mõõtma.

Pestalozzist saadik kunni meie päivini on geomeetria õpetus mitmesugused voolud läbi elanud. Nendest oleksid nimetamise väärilised kõigepealt geneetiline vool. See võtab geomeetria selle sõna otsekohelemas mõttes (geomeetria — maamõõtmine) ja tutvustab õpilasi geomeetria mõistetega näitlikult, tegelikka maamõõdu ülesandeid lahendades. Selle voolu tüüpilistemaks esitajateks oleks Saksa pedagoog Falke ja Vene õpetaja Van-der-Flitt. Siin õpetati geomeetria vähem klassis, rohkem aga väljas, vabasse loodusesse ekskursioone ette võttes, ning igasugu mõõtmisi toime pannes. Geomeetria materjali käsitati sünteetiliselt. Alati sihtjoone ja selle mõõtmisega paberil ja maa peal ning tema sihi äärmääramisega. Siis vaadeldi sõorjoont ja õpetati lapsi väljal ekkeri abil perpendikulaarjooni tõmbama. Järgnes nurk ja tema mõõtmine kraadides. Siis tulid joonised, kehad ning nende pindade ja ruumi mõõtmine.

Edasi võiks geomeetria õpetuses ära tähendada voolu, mis algab õpetust joonestamisega. — Siin ei tarvitata abstrakt tõestusi, ehk kuigi, siis õige piiratud määral. Geomeetria joonistega ja nende arvustustega

tutvunevad õpilased neid jooniseid vaimistades, neid üksteisega võrreldes ja kombineerides, nende vahekordi otsides. Joonised pidid võimalikult õiged ja täpiseks olema: sihtjooned viimase võimaluseni sirged, ruudud korrapärased jne. Joonise väline, silmaga nähtav kuju pidi võimalikult peenelt vastama abstrakt geomeetrilisele mõistele. „Minu õpilasele on geomeetria kunst osavasti joonlauda ja sirklit tarvitada“, tähendab üks selle õppeviisi loojatest — J. J. Rousseau omas „Emilis“.

Geomeetria kava, ehitatud selle süsteemi järele, oleks järgmine: Jooned ja nurgad. Joonised ja nende sarnadus. Pinna mõõtmine. Kehadega tutvunemine. Nende pindade ja ruumi mõõtmine. Geodeesiliste ülesannete lahendamine.

Vene koolikirjanduses on selle voolu tüüpilisemaks esitajaks S. Schohor-Trotski, nagu seda tema raamat *Геометрия на задачахъ, 3 часть* tõendab.

Viimasel ajal katsub uus vool geomeetria õpetuses omale teed murda, n. n. näitlik geomeetria. See vool tekkis selle äratundmise tagajärjel, et ka geomeetria on vaja nagu rehkendustki kontsentriselt õpetada. Tunnistati tarviliseks ühe geomeetria kursuse asemel kaks luua, teda kahes osas õpetama hakata: alamates klassides n. n. näitliku geomeetria ja ülemates—loogilise (süsteemaatilise) kursuse näol.

Selle voolu iseloomulisemad tundemärgid oleks—rehkenduse ja geomeetria kursuste ühendamine üheks algebramatematika kursuseks, üksikute geomeetria osade (planimeetria ja stereomeetria) kokkusulatamine üheks geomeetria kursuseks, üheks ruumiõpetuseks. Veel enam: õpetades lapsi endid geomeetrilisi kehasid puust ja papist valmistama, selle juures viimaste füüsiliste omaduste peale tähelepanemist juhtides, astub geomeetria ühendusesse ühelt poolt käsitöö ja teiselt poolt looduslooga. Geomeetria sel kujul ei oleks siis mitte eraldatud teistest õppeainetest, vaid ta oleks terve õppesüsteemi üheks orgaaniliseks osaks. Õppeviiside hulgas oleks laboratoorne esimesel kohal.

Vahe selle süsteemi ja Pedelozzi näitlikkuse vahel seisaks selles, et viimases õpilased ainult geomeetrilisi kehasid vaadeldes tarvilised mõisted omandavad, siin aga need kehad ise valmistades.

Kui nüüd pärast seda lühikest voolude ülevaadet geomeetria õpetuses küsida, missugust neist jälgib kõnes olev F. Mikkelsaar'i „Geomeetria“? Siis on seda küsimust kerge kosta—nimelt teist, geneetilist voolu. Ülemal tsiteeritud F. Mikkelsaar'i raamatu sisu ja geneetilise voolu esitajate töökava lasevad seda vastuvaidlemata oletada. Sellega on aga F. Mikkelsaar kaunis vananenud Lääne-Euroopa voolu omale eeskujuks valinud, sest selle voolu algataja, Prantsuse matemaatik Cleraux ayaldas oma õpperaamatu juba a. 1741, kuna teised selle süsteemi esitajad Falke ja Van-der-Flitt viiekümne aasta eest töötasid. Van-der-Flitti raamat — „Курсъ элементарной геометрии“—ilmus Peterburis aastal 1867). Muidugi ei tähendaks see asjalugu õpperaamatu kohta palju, kui see vool mitte ka sisuliselt veidi vananenud ei oleks. Kahjuks on aga lugu just nii. Üks praeguse aja nõuetest geomeetria kohta on, et see aine mitte eraldatuna teistest õppeainetest kooli töökavas ei seisaks, vaid ühendatud ja kokkukõllasse viidud teiste õppeainetega. Siin aga puudub see kokkukõla, nagu geneetilise geomeetria eeskavast järeldada võib.

Edasi toob geomeetria õpetamine geneetilise süsteemi järele kooli töökavasse suured muudatused, sest geodeesiliste ülesannete lahendamise oma ülesandeks seades, sunnib ta geomeetria väljal ja mitte klassis, hariliku õppetöö ajal, õpetama. Ja kolmandaks ei saa tähendamata jätta, et geneetiline õppeviis õpilase liig kaua ühe ja kahemõõteliste geomeetria kujude juures kinni hoiab ning alles lõpu poole*) tema õigesse

*) Ministeeriumi õppekavade järele alles neljandal aastal.

geomeetria valda — ruumi juure — viib. Ülemalnimetatud puudustest ei ole kaks esimest F. Mikkelsaar'i raamatu juures mitte väga silmatorkavad. Ei saa, näituseks, mitte ütelda, et tema geomeetria teistest õppeainetest täiesti eraldatud oleks. Kümnnendmuri sisse tuues (ülesanne № 21) ja neid käsitades astub ta kontakti aritmeetikaga, õpilasi endid mõtte ja mõõtmise riiste valmistama sundides, edendab ta kahtlemata käsitööd. Niisama ei ole harjutuste hulk, mis õpilase tema harilikust ümbrusest välja kisuvad, kuigi suur,*) kuna pealegi mõõtmiste vastu põllul ja väljal põhjusmõttelikult midagi ütelda ei saa. Täiel määral jääb aga maksma kolmas ülemal nimetatud puudus, raamat hoiab õpilasi liig kaua eemal geomeetria õigest sisust — kolmemõõtelisest ruumist — ja ei võimalda seega õpilasele ruumi ettekujutuse omandamist. Kui geomeetria ülesandeks pidada liikumiste vaatlemist ruumis (sakslaste juures kannab geomeetria „Raumlehre“ s. o. ruumiõpetuse nime), siis oleme vististi kohustatud õpilast juba geomeetria õpetuse algul selle ruumi mõistega tutvustama. Mitte punktidest ja joontest (õgvikutest) ei tule siis alata, vaid kolmemõõtelisest kehast, mitte sünteetiliselt ei tule geomeetria käsitada üksikute osade kaudu terve juure minnes, vaid analüütiliselt, tervet, s. o. keha osadesse jaotades. Vastasel korral ei kao meie koolielust nähtused, et õpilased geomeetria kaunis rahuloldavalt õpivad sennikaua, kui nad planimeetria vallas viibivad, stereomeetria valda aga üle minnes aru tihti ülepääsemata raskustega kokku põrkavad. See nähtus põhjeneb geomeetria geneetilises käsitusviisis, mis õpilase liig kaua tasapinnal kinni peab ja seega tema alles kursuse lõpul geomeetria õige aine ja sisu — kolmemõõtelise keha — juure välja jõuda laseb.

Muidugi ei tule sellest järeldada, nagu oleks F. Mikkelsaare töö täiesti ebaõnnestanud ja nagu oleks ta tarvitamiseks meie koolides kõlbmata. Rooma viivad paljud teed, sinna (s. o. praegusel korral geomeetria aine omandamise juure) viib meid ka kõnesolev õpperaamat, minu arusaamise järele aga küll natukeve kõveraid ja kõrvalisi teid mööda ja mitte „õgevjooneliselt“, ehk küll geomeetria õpetuse järele „õgvik“ kõige lühem joon kahe punkti vahel oleks. Palju enam usun, et ta, kui ainukene raamat praegusel ajal Eeestis, koolidesse teed murrab ja siin geomeetria õpetust tublisti edendada aitab.

Pean lõpuks veel tarviliseks raamatu keele juures peatada. Jätan puutumata keele õigekirjutuslike külje, nagu vormid koolidelle, paberille jne. Nende kohta seletab raamatu autor ise (Postimehe hommiku väljaanne 28. novemb. s. a.), et nad kirjaštaja poolt („Odamees“) raamatusse toodud. Palju tähtsamad on autori loodud geomeetria oskussõnad. Viimased leiavad raamatu kaudu teed lasteridadesse ja saavad sagedasti tarvitamise tagajärjel neile omadeks. Sellepärast pole kaugeltki ükskõik, kas need sõnad hästi või halvasti on loodud. Ühtlasi aga peaks see suur tähtsus, mis on õpperaamatul uute oskussõnade maksmapanemisel iseäranis praegusel nende otsimise ajajärgul, autorid ettevaatlikkusele ja kainusele manitsema. Kumbagi omadust aga ei ilmuta kõnesolev raamat. Tema autor on hulgakese geomeetria oskussõnu loonud ja püüab neile nüüd oma raamatu kaudu eluõigust nõutada. Niisugused uued oskussõnad oleks õgevjoon (прямая), õgvik (отрѣзок прямой), siir (окружность), sõõr (круг) jne. Neid sõnu ei ole küll mitte palju, aga just selle tagajärjel, et nende läbi kõige olulisemad mõisted geomeetrias ära tähendatakse, omandavad nad lõpmata suure tähtsuse. Matemaatika sõnastikus on „прямая“ sirg- ehk sihtjooneks nimetatud, millest mina isiklikult viimast nimetust otstarbekohasemaks ja tabavamaks pean, sest et tema selle joone olulisemat tundemärki, sihti näidata, otsekohe ära

*) Näituseks: ülesanded 34, 35, 36, 37, § 3-s ja ülesanded 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, § 5-s.

tähendab. Kuid hra Mikkelsaare arvamise järele (vaata ülemal nimetatud „Postimehe“ nr.) ei tähenda sirgjoon (muidugi vist siis ka sihtjoon) mil-laski seda, mis võõrakeelsed *прямая* ja *Gerade*. „Õgev joon“ tähendavat seda aga täpipealt. Kahjuks ei suuda see ilma põhjendamata tõendus minu usku tema tõelusse äratada. Palju enam usun ma, et „õgev“ ja „õgvik“ kunagi Eesti koolis eluõigust ei päri, ehk kuigi, siis vast ainult Tartu- ja Võrumaal. „Õgev joon olla juba Tallinnagi koolides, pealegi enne raamatu ilmumist tarvitusel olnud, tõendab F. Mikkelsaar. Selle vastu võin ma ütelda, et just Tallinn „õgviku“ vastu vaenujalal seisab.

Et nimetust „sõõr“ geomeetria õpetajad laialt tarvitavad, on õige. Selle vastu on aga „siir“ (*окружность*) täiesti tundmata sõna. Isiklikult kuulen teda esimest korda. Kui ma küsin: on meil ülepea kahte sõna nende mõistete äratähendamiseks tarvis? Kas ei võiks „sõõr“ ühel hoobil „кругъ“ ja „окружность“ olla, nagu venelanegi neid kahte nimetust, kindlat vahet tegemata, kord ühe, kord teise mõiste jaoks tarvitab. Ja kuigi kaks nimetust, siis igatahes mitte „siir“ „sõõri“ kõrval. „Siir“ erineb kõlaliseselt sedavõrt vähe „sõõrist“, et lapsed, kellel peagi mõisted segased ja tumedad, neid alatasa üksteisega ära vahetaks. Siis juba „sõõr“ (*круъ*) ja sõõrjoon (*окружность*) (analoogiliselt matemaatika sõ-nastiku nimetustega ring — *кругъ* ja ringjoon — *окружность*).

Teiste oskussõnade valikus on autoril rohkem õnne olnud. „Mall“, „tippnurgad“, „kõrvnurgad“ jne. on tuttavad ja kõigiti kohased nime-tused; ka leiduvad nad matemaatika sõnastikus. Ülepea avaldab autor tendentsi oskussõnu võimalikult eestistada. Ta kõneleb loodis ja kaalus (pro vertikaal ja horizontaal) sihst, rist- (pro perpendikulaar) joontest, läbimõödust (pro diameter). Kuid sealsamas (ülesanne 4 § 4-das) tarvitab ta internatsionaalset „raadius“. Mikspärast niisugune järjekind-lusetus? Mikspärast ka mitte siin Eesti sõna „poolmõõt“, nagu seda J. Kurrik oma „Arvuvallas“ II tarvitab (lk. 55). Kuid jällegi peab küsima, kas on otstarbekohane internatsionaalseid oskussõnu täiesti ja sihikind-lalt eitada? Kui paljudes Euroopa keeltes näituseks perpendikulaar ja paralleel joonte nimetust tarvitatakse, miks peaks see siis Eesti keelele ja koolile keeldud olema? Just paralleeljoonte Eesti keele tõlgitsemise katsed on siin üliõpetlikud. Küll on neid nimetatud rööbas- küll viirjoonteks (Tallinna õpetajate seltsi õppekavad), kuid kumbki nimi ei taha pinda leida. Ministeeriumi õppekava on nad „kõrvijoonteks“ ristunud, kuid kahtlen väga, kas sellestki elulooma saab.

Tehetest kõneledes tarvitab autor kokkuarvamise kõrval „liitmist“ ja mahaarvamisega koos „lahutamist“. Võib olla, et need nimetused joon-lõigete ja nurkade juures tarvitatult tõesti otstarbekohasemad ja tehete sisule rohkem vastavad on, kuid üleüldiselt ei ole küll mingit põhjust „kokku- ja maharyamist“, kui täiesti kodanikuõiguse võitnud sõnu välja tõrjuma hakata. Sedasama peab ka „kasvatamise ja jagamise“ kohta ütleva, olgugi, et sõnu leiduks, mis nende tehete sisu ja sihi palju täpi-pealsemalt ära tähendavad (näit. mõõtmine pro jagamine).

Muidu on raamatu keel laitmata, paiguti heagi. Soovitame geo-meetria õpetajatele temast õppida. Siis ehk kaoks kooliklassist igasu-gused perpendikulaari allatõmbamised ja ülesseadmised, kasvatamine ehk jagamine selle ning selle arvu p e a l e jne., mida praegu koolis iga sammu peal kõnelema kuuled.

C. B.

Kroonika.

Õppejõudude puudus tundub tähavu kaunis teravalt nii hästi linnas kui maal, mida tõendavad alatasa ajalehtis ilmuvad vabade kohtade kuulutused. Ka ametisolejad õpeta-jad peavad iseäranis väikseis linnas, märksa rohkem tööd tegema, kui ette nähtud augusti kuu palgamäärustes. Mis küll juba äärmiselt raske töökoorma veeretab õpetaja õlgadele.

Selle nähtuse põhjusteks on ju osalt koolikohustuse ja koolivõrgu laiendamine ning osa õpetajate rahvaväkke kutsumine, kuid ei saa salata ka seda, et õpetajad lähivad ka teistele elukutsetele, kus töötõingimused ja palgaolud lahedamad. Lahkuvad harilikult vilunudad tegelased, vabu kohte ollakse sunnitud täitma ajutiste vähekoogenud jõududega. See nähtus tähendab tagasimineku meie kooli- ja haridusolus, kui ta omandab suurema ulatuse ja kestvama laadi, mida peab kartma. kui ei kõrvaldata aegsasti väärnähtusi, mis sunnivad õpetajaid lahkuma oma elukutsest. Jättes kõrvalde viletsad kooliruumid, iseäranis maal, ja erakorralised töötõingimused praegusel õppevahendite ja raamatute puuduse ajal, peab siiski, kahjuks, konstateerima terve rea nähtuste olemasolu, mis ei lase anduda koolitõõle täie hingega ja mille kõrvaldamiseks ei ole ülepeäsemata raskusi.

*

Õpetajate palgaolusid ei ole suudetud senni ikka veel rahuloldavalt lahendada. Isegi palgamaksmine — kõige lihtsam osa sellest küsimusest — jätab mõnda soovida. Kohaliku koolivalitsused viivitavad sagedasti nendegi summade väljamaksmisega, milleks krediit avatud. Mitmel pool ei ole veel läinud poolaasta palgad õienadatud, mõned osad figureerivad alles ainult palgaseaduses. On teada juhtumisi, kus maakonnavalitsus tarvitas riigikassast väljaantud palga raha teiste kulude katteks (!), on mitmel pool ette tulnud teravaid väljaasteid palga nõudmisel, streigi ähvardusi jne. Kas tõesti meie kiidetud demokraatlikkuse juures isegi kantseleilist asjaajamist tarvilliselt korraldada ei suudeta, et asjata õõrumisi ja teravusi ära hoida?

Palganormid läinud aasta esimese poole kohta puuduvad ikka veel. Igas maakonnas talitati palganormide ootel ja raha puudusel ise viisi: makseti Saksa normide järele, võeti ise omad normid, anti mingisugused summad palga arvel avansina, ei makstud üleüldse jne. Haridusministeeriumi seletus kõrvaldas võimaluse seda küsimust lahendada augusti kuu palgamääruse järele, ja Asut. Kogu lükkas tagasi sel otstarbel tehtud paranduse, kus juures ka vastuolijad ei eitanud, et tähendatud küsimus lahendada tahab. Senni pole aga mingit korraldust ses suhtes ilmunud. Oleks tungivald tarvilik, et haridusministeerium juba ligemal ajal uuesti seletaks palgamäärust, nagu see sündis üliloolikursuslaste palgajärgu kohta, või esineks Asutavas Kogus faktiiliste andmete põhjal kokkuseatud eelnõuga. Igatahes peaksid õpetajad, kes oma töö teinud ja juba küllalt oodanud, teenitud tasu kätte saama.

Ka õpetajate palgalisa määrusesse, mis Asut. Kogus pühade eel vastu võeti, tõi H. Kiksoni parandus teatava ebakõla. Kuna teistele palgakõrgenduse saajatele määrati lisa 30% terveest palgast, jäeti õpetajate teenistusaja kestuse lisapalk arvesse võtmata, mispärast nüüd vanemad õpetajad kunni 90 marka kuus vähem saavad, kui neil teistega võrreldes õigus saada oleks. Milleks seda erandit vaja oli ja just vanemate õpetajate arvel, jääb arusaamatuks. Kokkuhoitav summa pole nimetamisväärtki, aga suuremas osas õpetajais on elule kutsutud teatav rahuldamatuse- või kibedustunne, on jälle kord näidatud, kuidas nendega ümber käiakse, kuidas meil hariduspõõllul töõtajaid ja seega haridustööd hinnatakse. Roosilisi väljavaateid siit ei avane. Palju enam jääb mulje, et hariduskulusid nähakse ainult kui paratamatust, millest ei saa mõõda.

Credo.

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkude kogu koosolek.

28., 29. ja 30. jõulukuu päeval 1919. a. peeti Tallinnas õpetajate liitude ja seltside asemikkude kogu koosolekud ära.

Koos olid järgmised asemikud: J. Annusson, Chr. Brüller, Otto Joh. Kiesel, A. Kuks, A. Mõru ja K. Õunapuu — Tallinna Õpetajate Seltsi poolt. J. Laane — Harjumaal Õpetajate Liidu poolt, J. Kana — Järvamaal Õpetajate Seltsi poolt, M. Küla — Läänemaal Õpetajate Liidu poolt. P. Adamson, J. Kaik, A. Marfeld, J. Orik ja F. Sauer — Viljandimaa Õpetajate Liidu poolt, J. Piiskar — Pärnumaal Õpetajate Liidu poolt, T. Grünberg — Valgal Õpetajate Ühisuse poolt, Th. Rõbakof — Võrumaal Õpetajate Liidu poolt, J. Grünthal — Petserimaa Eesti Õpetajate Liidu poolt, E. Lamm — Keila kihelkonna Õpetajate Seltsi poolt ja J. Kappel — Kursi Õpetajate Seltsi poolt.

Keskliidu juhatusel poolt võtsid koosolekutest osa: haridusminister K. Treffner, J. Kents, V. Peet, Anna Raudkats, Hans Roos ja J. Rumma. Koosoleku juhatajaks valiti A. Kuks, sekretärideks O. J. Kiesel ja K.

Õunapu. Koosolek tunnistas enese otsusevõimuliseks kõikide küsimuste lahendamiseks.

Päevakord võeti vastu järgmisel kujul: 1) 1919. a. tegevuse ja kassa aruanne, 2) 1920. a. tegevuskava, 3) 1920. a. eelarve, 4) liikmemaksu määramine 1920. a. peale, 5) riigi- ja omavalitsuse teenijate liitu astumise küsimus, 6) Liidu põhikiri, 7) kongressi küsimus, 8) ettepanekud kohtadelt ja 9) valimised.

1) 1919. a. tegevuse ja kassa aruanne.

Liidu tegevusest annab aru juhatuses esimees J. Annusson. Tähtsamad Liidu ettevõtted olid läinud aastal: kongress, Soomesõit ja ajakirja väljaandmine; peale selle astus Liidu juhatus samme Haridusministeeriumis mitmesuguste küsimuste lahendamiseks, võttis osa Asutava Kogu hariduskomisjoni koosolekutest, astus samme kohalikkude liitude kaudu õpetajate organiseerimiseks, kogus „Soome silla“ kapitaali ja võttis osa põhjamaade noorsoo esitajate külaskäigust. Liidu tegevus oli raskendatud selle läbi, et mitmed juhatuses liikmed koosolekutest ja tegelikult tööst ei saanud osa võtta; ka puudusid Liidul ruumid ja palgaline asjaajaja, keda korda ei läinud ametisse panna.

Kassa aruande kannab ette J. Kents. (Vaata lhk. 26.)

Aruande revideerimiseks valitakse kolmandaks revidendiks haigeks jäänud A. Kuusiku asemele J. Kaik. Otsustatakse aruande üle läbirääkimisi pidada.

Kõige pealt vahetatakse mõtteid organiseerimise asjus. Leitakse, et sellel alal veel palju tööd ees on. Juhatuses tehakse ülesandeks kõiki võimalusi kasutada, et õpetajate organiseerimist lõpule viia.

Suvel ärapeetud kongressi ei peeta küllalt kordaläinuks: oli liialt laialdane kava, puudusid sisukad referaadid; ettepanekud ja resolutsioonid ei olnud välja töötatud. Kongressi korraldajad seletavad seda sellega, et nad ei teadnud, milliste materjalidega opereerida: tuli kongress edasigi lükata. Isikud, kelle poole ettepanekuga pöörati referaatisid saata, ei annud kindlat vastust.

Osavõtu leigust ei tule aga tuumusega seletada (J. Kana): puudus aeg ja jõud. Sel ajal oli raske mõne küsimuse kohta seisukohta võtta. Osavõtjad tulid kursustelt, olid väsinud. Ka oli terav aeg: paljudel õpetajail oli palk saamata, palgaseadus oli harutusel.

Leitakse, et ettepoole on tarvis kongressi kava ühe tähtsama küsimuse ümber koondada, kokkukutsumise aega valida, kirjalikka ettepanekuid ja resolutsioone nõuda. Referaadid peavad lühikesed olema ja teesised välja töötatud. Ei tule mitut suurt ettevõtet ühendada, nagu seekord kongress ja Soomesõit.

Mõnelt poolt arvatakse, et kongressiga ka lõbu tuleb ühendada (teater, teeõhtu: Marfeldt). Ka näidatakse, et see õieti esimene õpetajate kongress olnud, kuna õpetaja eelmistel haridustegelasena ilmunud. See seletab ka asja: iga algus on raske (Piiskar).

Õppekavade küsimuse kohta teatas Liidu juhatus täiendavalt, et selle küsimuse harutamise puhul Asutava Kogu hariduskomisjonis Liidu juhatus omalt poolt seisukoha võttis arutatava algkooli tunnikava asjus, mille tema oma esitaja kaudu hariduskomisjonis ette kandis.

Juhatus võttis üksikutes küsimustes järgmise seisukoha:

1. Kodulugu ei tohiks mitte muuta lihtsaks õppeaineiks, vaid ta peab olema õppetöö põhimõte. Sellepärast ei ole tarvidust eriti selle aine jaoks suurt tundide arvu määrata, sisuna peaks ta läbi imbuma kõigist õppeainest. Koduloo jaoks määratud üleliigselt suur tundide arv sunnib õpetajaid ainet ligemal ajal, kus nad siin täiesti võhikud on, pealiskaudselt ja vormitaitmiseks käsutama. Sellega ühenduses leiti tarvi-

TULUD

Eesti Õpetajate Keskiidu kassa aruanne 1919. a. eest.

KULUD

	M.	P.	M.	P.
1 Saldo 1. jaanuaril 1919. a.	518	—	376	88
2 Liikmemaksu 1918. a. ette	5091	—		
3 " " 1919. a. "	2600	—		
4 Kongressi tulud	16704	—		
5 Soome sõidu tulud	—	—		
6 Soome õpetajate annetus Eesti	11530	14		
7 viigastatud sõjameeste heaks				
8 Eesti õpet. korjandus. „Soome	4500	—		
9 silla“ ehituseks	8150	—		
„Kasvatuse“ toetusraha liitudel	37000	—		
„Kasvatuse“ ametisse osa kulude	25000	—		
katm. Haridusministreeriumilt				
Laenu arvel			111093	14
Kokku			111470	02

AKTIIV

Liidu varandus:

PASSIIV

1 Kassa	1189	—	7927	50
2 Inventaari arvel (mööbel)	—	—		
3 „Kasvatuse“ 1919. a. 6 vihku à	30000	—		
2000 eks. hind à 2,50 p.				
4 „Kasvatuse“ paberit 1000 puuda	110000	—	149116	—
à 110 m.				
Kokku			149116	50

1 Palk asjaajajale	2545	—		
2 Trüükikulud ja kuulut. ajalehtis	776	50		
3 Kantselei kulud	187	53		
4 Kongressi kulud	624	55		
5 Soomesõidu kulud	13059	80		
6 E. Viig. Sõjameeste Keskkühisusele	11530	14		
7 Inventaari arvel	1189	—		
8 Ruumide korralduseks	130	—		
9 Põhjamade noorsoosit. vastu-	500	—		
võtmine	18000	—		
10 „Kasvatuse“ talitusele				
11 „Kasvatuse“ 1920 aasta paberi	55000	—		
arvel				
Kokku			103542	52
Saldo			7927	50
Kokku			111470	02

likuks kolmel esimesel õppeaastal Eesti keele tundide arvu suurendada, nimelt I a. — 8, II a. — 8, III a. — 6.

2. Ilmaliku kooli poolt olles soovitab juhatus usuõpetust igasugusel kujul, ka uskude õpetusena algkooli kavast välja jätta, samuti ka vormilist moraaliõpetust, sest et terve õpetus peab olema kõlbliselt kasvatav.

3. Võõraste keelte asjus leppis juhatus Asutava Kogu hariduskomisjoni seisukohaga: esimene võõras keel algaks kolmandal, teine (vabahtlik) viiendal õppeaastal.

4. Loodusteadus võiks algada kolmandal õppeaastal 2 nädalatunniga, moodustades sissejuhatuse kursuse. Järgmistes klassides oleks IV — 4, V — 5, VI — 5 tundi.

5. Kodanikuõpetus peaks algkooli klassidest ühtluskooli piirides, s. o. esimesel kuuel õppeaastal, välja jääma. Tema koht oleks keskkoolis ehk algkooli täiendusklassides.

Kuna Asutava Kogu hariduskomisjoni juhatus lubanud on seda küsimust kontaktis Õpetajate Liiduga arutada, siis tuleb õppekavade küsimus ligemal ajal kohtadel arutusele võtta.

Liidu häälekandja „KASVATUSE“ kohta avaldasid koosolejad järgmisi mõtteid. Kõige pealt tuleks selle eest hoolt kanda, et ajakiri korralikult ilmuks ja võimalikult tihemini, et teated värsked oleksid. Senni ilmunud numbrite sisuga ollakse rahul, puuduseks tuleb seda lugeda, et teated kohtadelt puuduvad. Kuid see tuleb kohaliste tegelaste hooletuse arvesse panna. Tuleks sisse seada küsimuste ja kostmiste osa, mis maaõpetajatele väga taryilik. Mõned kõnelejad soovitasid ka, et tõsisemad tööd eraraamatutena ajakirjale lisaks antaks. Ajakirja sisu tuleb nii kokku seada, et ta ka üleüldse haridustegelastele huvitust pakuks. Et „Kasvatusel“ veel vähe lugejaid, see ei ole ajakirja sisu ja sihi süü, vaid tuleb sellega seletada, et ühte ja sedasama ajakirja nii mitmed loevad, isegi kõiksugu kooliyanemad ja teised, kes väga hästi võiksid ise omale ajakirja tellida.

Juhatus seletab, et ajakirja korratus ilmumises trükiolud süüdi on: kõik trükikojad on tööga koormatud ja ei suuda ajakirja õigeks ajaks trükkida. Selles asjas on parandust loota, sest et ajakirja trükkimine uue trükikoja kätte läheb. Teated kohtadelt puuduvad sellepärast, et neid ei ole saadetud. Loota on, et õpetajad selles asjas energilisemalt tööle hakkavad.

Saadikud kohtadelt teatavad, et ajakirjaga rahul ollakse ja arvavad, et lugejate ringkond suureneb.

Asemikkude kogu juhatusel poolt ettepanud resolutsioon võetakse järgmisel kujul vastu:

„Juhatus tegevuse aruande 1919. a. eest ära kuulates tunnistab asemikkude kogu, et juhatus olevaid võimalusi kasutades õpetajaskonna organiseerimise ja koolikorralduse suhtes on töötanud otstarbekohaselt ja kokkukõlas asemikkude kogu ja kongressi poolt ülesseatud tegevuskavaga. Asemikkude kogu avaldab juhatusle ta tegevuse eest tänu.“

2) 1920. a. tegevuskava.

J. Annusson tutvustab asemikkude kogu juhatusel kavatsustega. Kõige pealt tuleks juhatusel hooliks jätta üleüldine Liidu tegevuse juhtimine, kuna suuremad tööalad vastavate toimkondade hooliks jääks. Tuleb ametisse panna palgalised töötajad. Lähemaks Liidu ülesandeks on õpetajaskonna organiseerimistöö lõpule viimine. Tähtsad on ka eneseharimise, ainelised ja õiguslised küsimused. Üleüldise koolipoliitika küsimuste lahendamiseks tuleb juhatusle volitused anda. Liidu tegevuskavasse kuulub ka kooli ja kodu vahekorra arendamine. Kõikide nende küsimuste seisukohast on iseäranis tähtis ajakirja küsimus.

Kents annab ligemat seletust toimkondadest (Vaata „Kasvatus“ 6. vihik) ja loeb ette eelarve 1920. a. peale.

Läbirääkimistel tekitas iseäranis elavaid mõttevahetusi toimkondade küsimus. Ühelt poolt toetatakse juhatuse ettepanekut täiel mõõdul, kuna teiselt poolt selle peale tähelepanu juhitakse, et mitmete toimkondade ülesanded haridusministeeriumi, Asutava Kogu hariduskomisjoni või koguni eriseltside lahendada oleks.

Toimkondade asutamist toetavad iseäranis Kana, Sauer ja haridusminister K. Treffner. Viimane avaldab järgmisi mõtteid:

Eästi õpetajad on senni soovinud kooli korraldustööst osa võtta. Ei tahaks arvata, et õpetajaskond nüüd oma kitsaste kutsehuvide piiridesse sooviks jääda. Mida elavamalt õpetajad ise kooli korraldustööst osa võtavad, seda parema kooli meie loome, Toimkonnad on just ses suhtes mõeldud. Ministeeriumil on palju jooksvat tööd, loovaks tööks jääb vähe võimalust, ja sellepärast näeb ministeerium õpetajate kaastööd heal meelel. Õpetajaskonna kaastöötamise juures kõrvalduvad arusaamatused, mis võiksid tekkida, kui ministeeriumil õpetajatega kontakti ei oleks.

Toimkondade vastu rääkijad toonitavad seda, et mõne toimkonna ülesanded nii laialdased on, et neid ei või Liidu haruülesanneteks teha, näit. kodumaa tundmine, puhtpedagoogilised küsimused ja teised (Kuks, Marfeldt).

Lõpuks võetakse vastu järgmine resolutsioon:

Asemikkude kogu kohustab juhatust üksikute ülesannete läbiviimiseks toimkondi looma tarviduse järele. Toimkondade kokkuseadjad valib asemikkude kogu.

Otsustatakse need toimkonnad ära valida, mida võimalik on valida, teiste asutamine juhatuse hooleks jätta.

Marfeldt võtab üles küsimuse, kuidas õpetajaile, iseäranis maal, kokkusaamiseks võimalusi leida. Arvab, et selleks tuleks lühikeseajalisi kursuseid korraldada, mis mitte liiga väsitavad ei ole, ja ekskursioonid toime panna. Toob näituse Viljandist, kus kongressi liikmed aja puudusel koju jäid ehk enne lõppu ära sõitsid.

Rõbakof toob ette Võru Õpetajate Seltsi soovi koolitöö ajal koosolekute pidamiseks päeva või teise vabaks saada.

Kaiki toetab Helme Õpetajate Ühisuse otsuse järele seda ettepanekut.

Läbirääkimiste lõpul ühiheb asemikkude kogu Marfeldt'i ettepanekuga lühikeseajalised kursused ja ekskursioonid tarvilikuks tunnistada. Vabade päevade küsimuses, mille lahendamise haridusminister K. Treffner võimalikuks peab, ollakse arvamisel, et nad tarvilikud on.

3) 1920. a. eelarve.

Juhatus poolt ettepanud eelarve võetakse vastu mõne muudatusega järgmisel kujul:

Eelarve 1920 a. I. Tulud.

Ülejääk 1919. a.

7927.50

(Selles arvus: „Soomesilla“ kapitaal 4500 m., tegevuskapit. 3427 m. 50 p.)

Sissetulekud 1920. a.

1. Liikmemaksu 3000 liiget $\frac{1}{8}\%$ põhipalgast, keskm. à 13 m.	39000.—	
2. Kongressi tulud	1000.—	
3. „Soomesilla“ kapitaali arvel	1000.—	
4. „Kasvatuse“ 1919. a. ilmunud vihikude müügist	7500.—	
5. „Kasvatusele“ 1919. a. lubatud toetusiaha	4000.—	
6. 1919. a. saamata jäänud liikmemaksu arvel.	20000.—	72500.—
		<hr/>
	Kokku	80427.50

II. Kulud.

1. Asjaajajate palgaks	30000.—	
2. Kantselei ja postikulu	1000.—	
3. Ruumid, küte, valgustus	6000.—	
4. Kirjanduse muretsemiseks	2000.—	
5. Kongressi kulud	1000.—	
6. Sõidu ja komandeerimise kulud	5000.—	
7. „Soome silla“ ehituseks	5500.—	
8. Toimkondade kuludeks	10000.—	
9. „Kasvatusele“ toetuseks	15740.—	
10. Ettenägemata kulud	4187.50	80427.50
	Kokku	80427.50

4) Liikmemaksu määramine 1920 a. peale.

Juhatus oli kavatsenud puudujäägi katmiseks liikmemaksu tõsta. Kuna asemikkude kogu puudujäägi katmiseks otsustas 1919. a. õiendamata liikmemaksu sisse nõuda (kokkukõlas kongressi otsusega), jäetakse liikmemaks endiseks.

5) Riigi ja omavalitsuse teenijate liitu astumise küsimus.

Et nimetatud liidu tegevuse kohta kindlamad andmed puuduvad, siis otsustati liitu astumise küsimus juhatuse hooleks jätta, kes ka tarvilikul korral esitajad valib.

6) Liidu põhikirj.

Enne põhikirja arutamist teatavad revidendid, et nad kassa aruande on läbi vaadanud ja leidnud õige olevat. Koosolek kinnitab ettekantud aruande.

Juhatus poolt ettepanud põhikirja arutatakse punktide viisi. Suurem osa pp. võetakse vastu muutmata. Pikemaid läbirääkimisi tekitavad nimi, attesteerimise õigus, liikmeks astumise viis ja kvoorum küsimus.

Õpetajate keskorganisatsiooni otsustati nimetada: „Eesti Õpetajate Liit“. Pärast pikki läbirääkimisi otsustatakse Liidule attesteerimise õigus jätta.

Põhjusemõttelikka lahkuminekuid tekitas Liidu liikmeks astumise õigus. Mõned arvavad, et Liidu liikmeks võivad olla ainult maakondade ja suuremate linnade ühingud (Tallinna ja Tartu). Teised kaitsevad kohaliste ühingute õigust otseteel liikmeks astuda. Vastu võetakse juhatusete panek, mille järele iga ühing, millel vähemalt 50 liiget, Liidu liikmeks võib olla.

Kvoorum arvatakse asemikkude arvu järele, mida ühingu õigus saata. Harilikkude küsimuste otsustamiseks peab $\frac{1}{6}$, tähtsamate otsustamiseks $\frac{1}{2}$ asemikka koos olema.

(Ruumi puudusel ilmub põhikirj järgmises numbris).

7) Kongressi küsimus.

Vaielusi tekitab ligema kongressi küsimus. Oli arvamisi, et suvise kongressi järele tarvidust ei ole materjaali puudusel. Teised selle vastu foonitasid, et prvagusel ajal, kus Eesti kooli loomine käsil, materjaali puudust ei või olla: jätkub kongressiks, hariduspäevaks ja kursusteks. Mõnelt poolt arvatakse ka, et haridusküsimuste populariseerimiseks tuleks ühine haridustegelaste kongress kokku kutsuda.

Võetakse vastu otsus õpetajate kongress pärast kevadist töö lõppu ära pidada. Ligem ajamääramine ja eeltööde tegemine jäetakse Liidu juhatuse hooleks. Peale selle tuleks võimalikult ka hariduspäev ja näitus korraldada.

8) Ettepanekud kohtadelt.

Kaik teeb ettepaneku vabade päevade küsimuses otsuse vastu võtta. Pärast läbirääkimisi võetakse vastu järgmine resolutsioon:

Liidu juhatuse kaudu on tarvis haridusministeeriumilt selleks luba muretseda, et maal õpetajate liitude ja ühingute koosolekute pidamiseks tarvidust mööda koolitöö aial vastava ühingu juhatuse otsuse järele kohaliku koolivalitsuse teadmisel üks koolipäev võidakse kasutada.

9) Valimised.

Juhatusel liikmete arv määratakse 15 peale kindlaks, neist valitakse 9 Tallinnast ja 6 mujalt. Neile kandidaatideks: 5 Tallinnast ja 3 mujalt. Juhatusel valiti järgmised isikud: J. Annusson, J. Kents, A. Kuks, A. Kuusik, E. Nipmann, T. Orgusaar, V. Peet, J. Piiskar ja J. Rummo — Tallinnast. M. Reinik, J. Tork ja G. Vilberg — Tartust, P. Adamson Viljandist, J. Kana Paidest ja J. Uustalu Haapsalust. Kandidaatideks: A. Mõru, O. Reinok, n. Stahlmann, n. Ehvert ja Aug. Õunapuu — Tallinnast. V. Raam Rakverest, V. Nano Tartust ja Podrätshik Pärnust. Revisjoni komisjoni valitakse 3 liiget: M. Küla Haapsalust, J. Kaik Helmost ja N. Kann Tallinnast. Kandidaatideks Chr. Brüller ja G. Ollik Tallinnast.

Ajakirja „Kasvatuse“ toimetusse valitakse: J. Annusson, Otto Joh. Kiesel, J. Piiskar, Hans Roos ja K. Õunapuu.

Toimkondade juhatajateks valitakse: kodumaa tundmaõppimise t. — Wilberg, ainelise toetuse t. — O. Reinok, kooli- ja lastekirjanduse t. — M. Reinik ja J. Rumma, juriidiline t. — R. Rägo, kooliseaduste t. — E. Nipmann, koolitarviduste ja õppeabinõude t. — O. J. Kiesel, puhtpedagoogiliste küsimuste t. — A. Kuks ja J. Tork.

* * *

Eesti Õpetajate Liidu juhatuse ametid jaotati järgmiselt: esimees — J. Annusson, abid — J. Piiskar ja A. Kuusik; kirjatoimetaja — V. Peet; abid — J. Rummo ja T. Orgusaar; kassapidaja — J. Kents; abi — A. Kuks; õpetajate organiseerimistöö korraldajaks — J. Kents. Teised juhatuse liikmed: E. Nipmann (Tallinnas), M. Reinik, J. Tork ja G. Vilberg (Tartus), J. Kana (Paides), P. Adamson (Viljandis), J. Uustalu (Haapsalus) — ilma kindla ametita.

Tallinna õpetajate selts

11-mal jaanuaril s. a. pidas Tallinna õpetajate selts oma aasta peakoosolekut. Kassa aruande järele oli seltsil 1919 a. sisse tulnud 9176 m. 93 p., välja läinud 4953 m. 33 p. 1920 a. eelarve suurus on 23600 m. Liikmemaksu otsustati tõsta kunni 1%, et väljaminekuid katta.

Seltsi sisemine tegevus koondatakse komisjonide ja sektsioonide ümber. Komisjonid luuakse jooksva töö jaoks, kuna sektsioonides teaduslised küsimused lahendamist leiavad. Nii võib siis iga seltsi liige enesele tegevusala leida, ja kellegil ei ole põhjust seltsi elust ennast eemal hoida.

Seltsi juhatusse valiti hrd. G. Ollik, A. Kuusik, O. Reinok, O. J. Kiesel, n. Anna Raudkats, h-ra A. Kärk, n. A. Vinter, hrd. J. Kiivet ja E. Jaanverk. Kandidaatideks: pr. Jürgens, hr. Kikajoon, Kivirist, Mõru ja pr. Varma.

Tallinnas asuvate muurahvuste õpetajate seltside vahekorra kohta võeti vastu järgmine resolutsioon: Tallinnas töötavad õpetajate organisatsioonid jäävad töötama iseseisvatena. Omavahelise sideme loomiseks delegeerivad seltsid vastamisi esitajaid nendele juhatuse ja peakoosole-

kutele, kus arutatakse küsimusi, mis puudutavad tervet Tallinna õpetajaskonda.

Saksa seltsi valiti esitajaks hr. N. Kann ja vene seltsi hr. A. Kärk. Juhatuse koosolekul valiti seltsi esimeheks O. J. Kiesel, abideks: A. Kuusik ja A. Raudkats; kirjatoimetajaks A. Kärk, abideks: E. Jaanverk ja A. Vinter; laekahoidjaks O. Reinok, abideks: G. Ollik ja A. Kiivet.

Juhan Mirka †

Suur on ohvrite arv, mille nõudnud enesele Eesti vabastusvõitlus. Selles võitluses ohverdasid endid kangelased, kellel ei olnud kaitsta ei maad, maja ega muud vara; nad andsid oma elu üleüldise vabaduse, vaba Eesti eest. Üks neist oli õpetaja Juhan Mirka. Ta langes võitluses enamlastega Asutava Kogu avamise päeval 23-mal aprillil 1919. a. Uue Nursi mõisa piirides.

Kadunud Mirka oli võrsunud väese rahva hulgast, nagu pea kõik meie õpetajad: ta sündis Viljandimaal mõisatöölise pojana 14. märtsil 1887. a. Vara pidi Juhan karjase ametisse hakkama, et ise omale leiba teenida. Talvel õppis ta Tarvastu kihelkonna koolis ja lõpetas selle 1901. a. Järgmisel aastal astus ta Tartu õpetajate seminaari. Näis ju õpetaja amet ometi hõlpsam talusulase või moonaka omast, millele saatus noore Juhani oli määranud. Kui virgal õppijal oli tal lootus kroonu kulule saada. Kuid lootus pettis. Kroonu kulu jäi saamata. Suures puuduses oli ta sunnitud aasta pärast õppimist katkestama, et teenistust otsida — leiba teenida ja raha korjata edasiõppimiseks. Aga ka töö leidmine pole kerge: karjaseks on ta vana, sulaseks nõrk. Kuid agar noormees ei jää hätta: ta söidab, kui ma ei eksi, seltsimehelt laenatud rahaga Pärnu ja astub laevale nooremaks madruseks. Aasta läbi söidab ta merel, terve aasta jääb õppimises seltsimeestest maha, aga kui tagasi tuleb, on riided seljas, on ka rahakopik taskus. Usinusega hakkab ta tööle, saab varsti kroonu kulule ja lõpetab 1907. a. seminaari kursuse. Algab koha otsimine. Sel ajal oli õpetaja kohti vähe, ajalehe kuulutuse peale ilmub kohale mitu koolivenda ja hulgana teisi kohaotsijaid. Tuli palju jala rännata, sest küüdi palkamiseks puudus raha, enne kui Uue-Vändra volikogu noore ametikandidaadi Vöiera vallakooli valis. Neli aastat saadab ta seal lagedal Pärnu jõe kaldal mööda, ise-iseisvalt edasi õppides ja lugemisega teadmisi täiendades. Seal teeb ta kodukooliõpetaja eksami matemaatika ära. Kõrvaldasel kohal on aga edasiharimine raamatute puudusel ja muudel põhjustel raskendatud, sellepärast hakkab Mirka teist kohta otsima. 1911. a. saab ta kaupa era-koolipidaja J. Kirsipuuga Tallinnast. Tallinnas on lootust anduda tõsisemalt õppimisele. Kuid jälle avaneb pettumus: kui ka palk suurem oli, kui Vöieras, siis on suures linnas ka elu kallim — lubatud palk ei jätku elamiseks. Mirka on sunnitud kõrvalt teenistust võtma. Ta hakkab Eestimaa Rahvahariduseltsi õhtukursustel matemaatikat õpetama, kuid peab ka ühes sellega jätma püüde edasi õppida, sest ei jätku enam aega. 1915. a. valitakse ta linna algkooli õpetajaks. Nüüd ometi avaneb lootus lahedama elu peale. Kuid asjata: jaanuaris 1916. a. võetakse ta sõjaväkke. 1917. a. kevadel lõpetab Mirka sõjaväe kooli ja asub lipnikuna väeliinile. Sama aasta sügisel vabastakse õpetajad väeteenistusest, ja J. Mirka tuleb Tallinnasse oma töö juure tagasi.

Peale okupatsiooni aja, Eesti sõjaväe formeerimisel, pakub Mirka oma jõu isamaa teenistusse, pakub vabatahtlikuna, sest nagu teada, vabastati õpetajad sõjaväe teenistusest ajutise valitsuse määrusega. Ta määratakse Tallinna staapi ametnikuks. Siin oleks koht rahuline ja häda-

ohuta, kuid Mirka isamaa-armastus ei luba teda jääda staabi seinte varjule. Ühes teiste Tallinna õpetajatega sõidab ta rühma juhatajana sõjaväljale. Väeliinil täidab ta ajutiselt rooduülema abi kohuseid, juhatab lahingut Savioja küla äravõtmise juures ja enamlaste pealetungimise ajal Põdrametsas. Siin võidab ta ametivendade-sõdurite poolehoidmise oma osavate korraldustega ja külmaverelikkusega. Märtsi algul viiakse Mirka ohsitseride puudusel õpetajate roodust bataljoni esimesse roodu. Siin tabas teda surm. Ta surnukeha saadeti Tallinnasse, kust Tallinna õpetajate selts ta kodu kihelkonda, Tarwastusse saatis.

Nii lühidalt selle kalli mehe elulugu, milles peegelduvad temale kui õpetajale nii omased jooned: vaikne töö, truu kohusetäitmine, sügav kodumaa-armastus, alaline edasipüüdmine. Need omadused ei too ülemaalist kuulsust, ei loo kõlavat nime, küll pakuvad aga kindla tagatise, et ülesanded, mis nende omanik täita võtnud, saavad ka truilt ja visalt täidetud. Selle tõttu leiavad isikud, kes nende omadustega varustatud, õige hindamise ainult ligemas ümbruskonnas. Nõnda ka kadunud Mirka. Juba seminaari ajast oli ta oma seltsimeeste paremaks sõbraks. Õpetajana leidis ta igal pool õpilaste kui ka vanemate soojema poolehoidmise, nagu kaasteenijad ühel meel kinnitavad.

Juhan Mirkat leinab sügavalt laialine ringkond õpetajaid, suur hulk õpilasi. Ta tööjõud ja oskus oleksid nii tarvilised olnud Eestile meie vahvas sõjaväes ja meie koolis! Aga saatus otsustas teisiti! Puhka rahus!

V. P.

Toimetusele saadetud kirjandus.

- L. H Lõns, Kuldkael, eestistanud M. Sillaots. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind Mk. 14.—
- Anton Kasemets. Muusika algõpetus. 249 noodinäitega tekstis. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind Mk. 10.—
- Prantsuse ja inglise kirjanikud Eesti koolidele. — Les Troglodytes par Montesquieu. La Ficelle par Guy de Maupassant. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind Mk. 5.—
- V. Zelinsky. Pages Choiesies. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. H. Mk. 10. —
- „Eesti tehnika seltsi ajakiri“ № 11, 1. XII. 1919. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind Mk. 3.50.
- „Цудисмаа“, Noorsoo ajakiri № 5, 1919 a. Tartu. Hind ?
- „Русская хрестоматия“, Часть I. Первая, после азбуки, книга для чтения, составл. по новой орфографии — Н. Троицкий. Пернов, Купальн., 16. Hind Mk. 5.

KASVATUS

AMETLIK OSA.

2. aastakäik.

Januar 1920.

1. vihk.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Kõigile maakonna- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajaile.

Palun korraldust teha, et Teile alluvad koolid (niihästi hommiku- kui õhtupoolel töötavad) pühadeks lahti lastaks mitte varem, kui laupäeval 20. detsembril peale kolmandat õppetundi.

Õppetöö tuleb uuel aastal alata 7. jaanuaril.

3. XII. 19. № 14771.

Haridusminister: K. Treffner.

Sekretäär: J. Rebane.

Alguskirjaga õige: Sekretäär: J. Rebane.

Kõigile maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Haridusministeeriumi tulnud teadete järele ei ole paljudes avalikkudes ja riigi poolt toetust saavates erakoolides õpetajate palgad veel mitte palgaseaduses ettenähtad normide järele väljamakstud.

Kohustan kõiki linna- ja maakonnakoolivalitsusi kõige energilisemaid samme astuma, et senni väljaandmata palk saaks õpetajatele välja makstud hiljemalt käesoleva poolaasta lõpuks.

9. XII. 19. № 14812.

Haridusminister: K. Treffner.

Kantslei juhataja: J. Rebane.

Koolivalitsustele.

Osakond palub teatada, kui suur on käesoleva õppeaasta I. poolal õppemaks Teile alluvais avalikkudes koolides ja kui palju õpilasi on õppemaksust vabastatud. Teated tulevad anda iga klassi kohta eraldi. Ühtlasi teatab Osakond, et maksva seaduse põhjal tuleb õppemaksu suurus avalikkudes koolides Ministeeriumile kinnitamiseks ette panna.

13. XI. 19. № 21096.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Haridusministeeriumi seletused.

Maakonna- ning linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajaile.

Osakond teatab, et linnakoolide (kõrgemate algkoolide) juures korraldatud ühe- kui ka kaheaastaste pedagoogika-kursuste lõpetajad, kes õiguse omandasid õpetada 2-kl. koolides, on Haridusministeeriumi poolt palga saamise suhtes kolmandasse järku arvatud. Sellest palub Osakond teatada Teile alluvaile õpetajaile.

Tallinnas, 9. detsembril 1919. a. № 21247.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson. Sekretääri eest: A. Starrkopf.

Tartu maakonnakoolivalitsusele, ära kirjad kõikidele koolivalitsustele.

Tartu maakonna nõukogu otsuse kohta 1. VII. 19, mille järele õpetajatel, kellel üle ühe vakamaa põldu, iga vakamaa pealt 5 marka kuus palgast maha arvatakse, missuguse summa hulka ka maarent saab arvatud, teatab Osakond järgmist:

Tartu maakonna nõukogu otsus 1. VII. 19 on seaduse jõusse astunud, sest Omavalitsuse asjade Peavalitsus ei ole tema vastu protesti tõstnud. Kuid tähele pannes, et õpetajate palgaseadus alles hiljem väljakuulutati, peab üksikuid küsimusi palgaseaduse põhjal, aga mitte maakonna nõukogu otsuse põhjal otsustama.

Palgaseaduse § 12. nõuab, et maakonnavalitsus õpetajate põhi- ja lisapalga, riigivalitsus—elukalliduslisa ja asutus, kes kooli üleval peab,—korteriraha maksab. Mingisuguseid mahaarvamisi ei ole seaduses ette nähtud. Oleks ka mitteloomiline, kui maakonnavalitsus oma kohustust kergendab sellepärast, et õpetajal kooli ehk valla maa tarvitada on.

Kuid see ei takista maaomanikku, valda, õpetajaga maarendi asjus kokkuleppimast. Niisamati lubamata on kuidagi palga vähendamine juhtumistel, kui õpetaja maad rendib peale selle maa, mis kooli päralt ehk harilikult koolil tarvitada on.

2. XII. 19. № 21188.

Kooliosakonna juhataja eest: J. Hellat.
Sekretäär: P. Madisson.

Käsitöö ja tööstuse oskuskooliõpetajate ettevalmistamine Tallinna tehnikumi juures.

Haridusministeeriumi Kutsehariduse osakond teatab käsitöö oskuskoolide ja õpetootubade õpetajate ettevalmistamise kursuste kohta Tallinna tehnikumi juures, mille üle sügisel ajalehis täieline seletus ilmus, et mainitud kursustele praegu ka veel õpilasi vastu võetakse. Kuid, seda silmas pidades, et Tehnikumi esimesel semestril õppetöö käimas ja kursustest osavõtjatele ka juba ettelugemisi aritmeetikast, algebrast, füüsikast, keemiast peetakse, on soovitat sisseastumine semestri keskel neile, kes mainitud ainetega juba nii palju tuttavad, et teistele järele võiksid jõuda. Umbes veebruari keskel algab uus esimene semester, millal ka uued kursustest osavõtjad õppimist alata võivad.

Kursustel on kolm haru: puu-, raua- ja ehitustööstus.

Õpetus on maksuta. Riigi poolt on osavõtjaile 6 stipendiumi määratud à 300 marka kuus, Võru maakonnavalitsuse poolt à 1000 marka aastas. Peale selle on lahkesti lubanud stipendiumide määramise küsimuse ülesvõtta Eesti tarvitajate ühisuste keskuhisus, Lääne ja Pärnu maakonna- ja Tartu linna-koolivalitsused, niisama ka edaspidi Valga maakonnakoolivalitsus.

Sisseastumisel eksami ei ole, ega nõuta ka otsekohe selle ehk teise kooli lõpetamise tunnistust.

Kellel umbes kihelkonna ehk ka valla koolile vastav haridus, võib hoolsa töö juures õppimisest jagu saada.

Peanõudmine on aga, et sisseastuja vastavat oskust (raua-, puu- või ehitustööstust, üht neist kolmest) tegelikult tundma peab, sest et kursused õpetavad vastavaid teoreetilisi teadmisi ja joonestamist, mis käsitöölisel tarvis, et ühes sellega käsitöö õpetajaks koolis olla.

Sooviavaldused sisseastumise üle tuleb Tehnikumi direktorile saata. Tallinnas, 19. novembril 1919. № 4683.

Kutseharidusosakonna juhataja: J. Kiivet.
Asjaajaja: M. Alév.

Õpetajate seminaaridele,

ärakirjad Tartu, Võru, Viru, Viljandi, Harju, Pärnu, Lään- ning Saaremaa maakonnakoolivalitsustele ja Tallinna, Pärnu ning Paide linnakoolivalitsustele.

Osakond saadab siin juures Teile „Maakondade ja linnade poolt õpetajate seminaaride õpilastele määratud abirahade jaotuse 1919/20. õppe- aastal“ ja palub abirahade määramisel üksikuile õpilastele järgnevat sil- mas pidada:

1. Peale maakondade ja linnade abirahade on 1919/20. õppeaastaks riigi poolt määratud igale seminaarile 10 abiraha à 2000 marka aastas. Neid abirahasid võib tarbekorral poolitada.

2. Abirahad jaotab ära üksikuile õpilastele seminaari õpetajate nõukogu.

3. Maakondade ja linnade abirahasid tuleb välja anda ainult „jao- tuses“ ettenähtud piirides ja alustel. Soovitakse neis muudatusi ette võtta, siis tulevad sellekohased ettepanekud teha vastavaile maakonna- või linna- koolivalitsustele. Niisama tuleb otsekohe nende poole pöörata ettepane- kutega, kui tahetakse maakondade või linnade poolt määratud abirahasid — nende mittetarvitamise korral oma ringkonna õpilaste poolt — teistest maakondadest või linnadest õpilastele ära määrata.

4. Abirahasid tuleb määrata ainult päremaile ja vaesemaile õpilastele.

5. Abirahad määratakse kümne kuu peale, arvates 1. septembrist kunni 30. juunini, à 200 marka (täis abiraha) või à 100 marka (pool abi- raha) kuus igale abiraha saajale, kui selle kohta ei ole isesuguseid tingi- misi tehtud abiraha määrava asutuse poolt (Tallinna linna abirahad).

6. Pärast abirahade ärajaotamist õpetajate nõukogu poolt tuleb abi raha määravaile asutustele — kui nad ise ei ole abiraha saajaid kindlak määranud — teatada, kellele ja kui palju nende abirahast on otsustatu anda.

7. Õppeaasta lõpul teatab seminaar abiraha määravaile asutustele nende poolt määratud abirahade tarvitamise üle läinud õppeaastal.

8. Abiraha väljaandmisel annab abiraha saaja igakord sellekohase tõendava allkirja selleks sissesetatud allkirjalehel või eriraamatus.

9. Abiraha saajad võtavad oma peale kohustuse pärast seminaari kursuse lõpetamist teenida rahvakooli õpetajana abiraha määrava asutuse piirkonnas niipalju aastaid, kuipalju õppeaastaid ta täit abiraha on saanud. Poole abiraha saamisel on teenimise kohustus poole lühem. Kui abiraha saaja pärast seminaari kursuse lõpetamist kõrgemasse õppeasutusse astub, siis lükatakse tähendatud kohustuse täitmine edasi kunni kõrgema õppe- asutuse lõpetamiseni. Teenimise kohustuse täitmisest vabanevad abiraha saajad, kui nad saadud abiraha tagasi maksavad. Kõigile abiraha soovi- jatele tuleb abiraha andmise tingimistest teatada ja esimest korda abiraha välja andmisel abiraha saajailt allkiri võtta, et neile mainitud tingimistest on teatatud ja nad sellega nõus on.

Majandusosakond avab kõige lähemal ajal kohalikkudes renteides krediidid riigi abirahade saamiseks. Maakonna- ja linnakoolivalitsustele on Kooliosakond ettepaneku teinud nende poolt määratud abirahasid se- minaaridele lähemal ajal välja saata. Viimaste abirahade saamise ja määramise asjus tarvilikud ettepanekud tehtagu otsekohe maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Tallinnas, 17. noy. 1919. № 21119.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Maakondade ja linnade poolt õpetajate seminaride

Abirahaside määratud	Missugusel määral			Abiraha andjate poolt tehtud iseäralised tingimised abirahade määramise kohta	Soovitav abirahade arv (soovijate asukohta järele)		
	Abirahade arv	Üksiku abiraha suurus markades	Summa markades		Tallinna seminar	Tartu seminar	Rakvere seminar
Tartu maakond	14	2000	28000	Ainult Tartu semin.	—	38*)	—
Võru maakond	10	2000	20000	Ei ole (peale üleüldiste).	1	6*)	—
Viru maakond	8	2000	16000	E i o l e .	4	1*)	7 ¹ / ₂
Viljandi maakond	8	2000	16000	E i o l e .	2	17*)	1
Tallinna linn	Vaata iseäralised tingimised.		12000	Tallinna seminaari Tallinna linna õpilastele. Ära jaotab seminaari hoolekogu ühes linna haridusosakonna esitajaga.	10/1 ja 2/2	—	—
Harju maakond	10/2	1000	10000	E i o l e .	3/1 ja 7/2	—	—
Pärnu maakond	5/1 või 10/2	2000 1000	10000	Tallinna või Tartu õpetajate seminarile.	2	6*)	—
Lääne maakond	4	2000	8000	Lääne maakonna õpilastele maakonna valitsuse äranägemise järele koolivalitsuse ettepanekul.	5	—	—
Saare maakond	5	800	4000	Kunni 1. jaanuarini 1920 (1919 a. eelarves 4 kuu eest) saarlastele välja anda.	1	2*)	—
Pärnu linn	2	2000	4000	Nendele, kes Pärnust seminaari saadetakse.	—	1*) (Räämalt).	—
Paide linn	1	2000	2000	E i o l e .	1	—	—

*) Ülesandmata, kas täied või pooled abirahad soovitavad.

Tallinnas, 17. novembril 1919 a. № 21128.

Kooliosakonna juhataja eest

Sekretäär

Õpilastele määratud abirahade jaotus 1919-20. õppeaastal.

Abirahade jaotus seminaaridele

Tallinna seminaris			Tartu seminaris			Rakvere seminaris		
Abirahade arv	Üksiku abiraha suurus markades	Summa markades	Abirahade arv	Üksiku abiraha suurus markades	Summa markades	Abirahade arv	Üksiku abiraha suurus markades	Summa markades
—	—	—	14	2000	28000	—	—	—
1	2000	2000	6	2000	12000	—	—	—
—	—	—	—	—	—	8	2000	16000
1	2000	2000	7	2000	14000	—	—	—
Vaata iseäralised tingimised.		12000	—	—	—	—	—	—
10	1000	10000	—	—	—	—	—	—
1/1 või 2/2	2000 1000	2000	1/1 või 8/2	2000 1000	8000	—	—	—
4	2000	8000	—	—	—	—	—	—
Seminaaril ettepanek teha maakonna koolivalitsusele.			—	—	—	—	—	—
1	800	800	2	800	1600	—	—	—
Esialgugi kuni 1. jaan. Edaspidise abiraha kohta ettepanek teha Saaremaa koolivalitsusele.			—	—	—	—	—	—
—	—	—	1	2000	2000	—	—	—
			Seminaaril ettepanek teha Pärnu linnakoolivalits.			—	—	—
1	2000	2000	—	—	—	—	—	—

J. Hellat.

P. Madisson.

Kroonika.

Koosolek

käsitöö õpetajate kursuste korraldamise asjus 21. novembril 1919. a. kell 8 õhtul Haridusministeeriumi ruumides.

Koos olid:

1. Riigikoolinõunik F. V. Mikkelsaar.
2. Kooliosakonna juhataja E. Martinson.
3. Kutsehariduse osakonna juhataja J. Kiivet.
4. Tallinna õpetajate seminaari juhataja H. Roos.
5. Õpetajate keskliidu esitaja V. Peet.
6. Tallinna õpetajate seltsi esitaja O. Reinok.
7. Tallinna õpetajate seminaari käsitöö õpetaja H. Nael.
8. Tallinna kunsttööstuskooli käsitöö õpetaja E. Taska.
9. Tallinna tütarlaste käsitöökooli õpetaja A. Varma.
10. Tallinna kunsttööstusekooli õpetaja Rogozkin.

Koosolekut juhatas ja protokoll kirjutas E. Martinson.

I.

Koosoleku juhataja tutvustas koosolijaid Ministeeriumi kavatsustega ja astunud sammudega käsitöö õpetajate kursuste asjus. Paneb ette koosoleku päevakorda võtta järgmised küsimused:

1. Käsitöö õpetajate ettevalmistuskursuste otstarve.
2. Kursuste õppeained.
3. Tunnikava ja õppekava peajoontes.
4. Vastuvõtmise tingimised.
5. Kursuste aeg, koht.
6. Kursuste juhatus.
7. Tasu juhatus ja õpetuse eest.
8. Kuulajate arvu minimum ja maksimum.
9. Lähemad korraldused (kursuste korralduse, õppekavade ja eelarve kokkuseadmine, üleskutse ajalehtedes jne.).

II.

Pikemaid läbirääkimisi tekitas kursuse otstarbe küsimus. Koosoleku juhataja teatas, et 21. augustil s. a. kursuste asjus peetud koosolek on arvamisel olnud, et kursused peaks ette valmistama käsitöö õpetajaid keskkoolidele. Kursustele võetaks vastu ainult keskkooli lõpetajaid, mille juures neile eesõigus antaks, kellel sel alal tehnilised kogemused on. Kursused kestaks 2 aastat. Kursustest osavõtjad oleksid ühtlasi suvistel rahvakooli õpetajate edasiharimiskursustel käsitöös eriteaduslisteks ettelugejaks. Juhataja omalt poolt arvab, et seda mõtet tuleb täiesti kõrvale heita, et keskkooli lõpetajad mõnekuulise kursustel viibimise järele nii kaugele jõuavad, et rahvakooliõpetajate suvistel kursustel käsitöö lektoritena esineda võiksid. Aga koosolek peaks kaalumise alla võtma mõnelt poolt avaldatud soovi, et kursustele võetaks vastu ka rahvakooli õpetajaid, eeskätt just neid, kes käsitööga juba tegemist teinud ja tema vastu huvitust tunnevad, ja kes siis — sellekohaste paremini ettevalmistatud jõudude puudusel — hädakorral suvistel õpetajate ettevalmistuskursustel käsitöös ette lugeda võiksid. Tuleks aga kaaluda, kas see läbiviidav on ühedel ja samadel kursustel õpetust jagada keskkooli haridusega noortele inimestele ja rahvakooli õpetajaile. Koosolejate arvamised lähevad selle kohta alguses täiesti lahku. Ühelt poolt arvatakse, et kursused peaks ainult keskkooli käsitöö õpetajaid ette valmistama. Kursused kujuneksid aja jooksul käsitöö õpetajate instituudiks. Õpetajate suviste edasiharimiskursuste jaoks lektorite ettevalmistamise mõte tuleb sootuks

kõrvale heita. Teiselt poolt arvatakse, et kuigi kursused meile häid lektorid anda ei suuda, aga — lektorite puudusel — neid siiski seks otstarbeks nii palju ära kasutada tuleb, kui palju see võimalik on, ilma et kursuste töö selle läbi tuntavalt kannataks. Pikemate läbirääkimiste järele jõutakse enam-vähem ühisele arvamisele:

Kursused peavad silmas pidama kõige pealt keskkooli käsitöö õpetajate ettevalmistamist. Kursustele võetakse vastu keskkooli haridusega isikuid. Kui leidub osa võtta soovijaid tegevaid õpetajaid, kellel on käsitöö alal teatud kogemused ja huvi asja vastu, siis tuleks ka neid vastu võtta — kõige pealt selleks, et nad koolides käsitööd õpetada võiksid. Kas aga kedagi neist võimalik oleks saata käsitöö lektoriks suvistelev rahvakooli edasiharimiskursustele, see selgub edaspidi ja oleneb ka sellest, kuidas suudetakse lahendada suviste kursuste käsitöö lektorite küsimust. Ministeerium peaks ettepaneku tegema maakonna- ja linnakoolivalitsustele, et nad kursustele omal kulul saadaksid asjast huvitatud õpetajaid. Kursuste juhatusel tuleks ajalehtedes teatada, et isikud, kes kursustest osa võtta soovivad, endid kursuste juhatusel üles annaks. Selle järele, missugune oleks kursustest osavõtjate koosseis, võiks siis kindlakujulisemalt otsustada, kas ja missugusel määdul kursused oma peaülesande teostamisel ka ajutist kõrvalist ülesannet teostama peaks.

III.

Kursuste õppeainete kohta ei jõutud lõpulikult ühisele arvamisele. Esialgsest seati üles järgmised ained:

1. Kasvatusteadus ühes kasvatusteaduse ajalooga, didaktikaga, pedoloogiaga.
2. Hingeteadus.
3. Tervishoid.
4. Kunsti ajalugu (mille hulka kuulub ka stiiliõpetus).
5. Joonistamine, joonestamine ja voolimine.
6. Käsitöö metodika.
7. Käsitöö (pedagoogiline):
 - a) Paberi- ja papitöö (ühes raamatuköitmisega).
 - b) Metallitöö.
 - d) Puutöö.
 - e) Punumine.
 - f) Naesterahvakäsitöö.

Lõpulik seisukoha võtmine õppeainete kohta jääb järgmiseks koosolekuks.

IV.

Arvati, et kursused tuleks kohe avada, nii pea kui kõige tarvilisemate ettevalmistustöödega lõpule jõutakse. Keda vastu võtta, on eespool ette toodud. Õpetus oleks kursustel maksuta, kuna kursistid ise kõige muu eest hoolitsema peaks. Kursused tuleks avada Tallinna kunsttööstuskooli ruumides.

V.

Kursuste üleüldiseks juhatajaks peaks olema Tallinna õpetajate seminaari direktor H. Roos, kes ka oma nõusolemist selle kohta on avaldanud. Arvati tarviliseks, et peale üleüldise juhataja kursustel veel peaks olema kursuste lähem korraldaja. See võiks olla keegi kursuste õpetajaist. Kursuste juhataja hooleks on kõige lähemal ajal kursuste õppejõudusid leida, neid Ministeeriumile kinnitamiseks ette panna ja muid tarvilisi ettevalmistusi teha: ajalehtedes kursustest teatada, kursuste korralduse (põhikirja) eelnõu valmistada, eelarve kokkuseada jne.

Koosoleku juhataja: E. Martinson.

2-ne koosolek, 22. novembril 1919. a.

Koosolekust võtsid osa:

1. Riigikoolinõunik F. V. Mikkelsaar.
2. Kooliosakonna juhataja E. Martinson,
3. Kooliosakonna juhataja abi J. Hellat.
4. Kutseharidusosakonna juhataja J. Kiivet.
5. Kunstiosakonna juhataja J. Kompus,
6. Tallinna õpetajate sem. juhataja H. Roos.
7. Õpetajate keskl. esitaja V. Peet.
8. Tallinna õpet. seltsi esitaja O. Reinok.
9. " õpet. sem. käsitöö õpetaja H. Nael.
10. " kunstõpetuskooli käsitöö õp. E. Taska.
11. " tütarlaste käsitöökooli juhataja õp. A. Varma.
12. " kunstõpetusk. juhataja A. Kilgas.
13. " " õpetaja Rogozkin.

Koosolekut juhatas Har-mi kooliosakonna juhataja E. Martinson.
Protokoll kirjutas " " asjaajaja A. Starrkopf.

Päevakorras

Olid lähemad läbirääkimised mõnede eelmise koosoleku päevakorra punktide kohta.

Martinson avab koosoleku ja loeb eelmise koosoleku protokoll ette. Roos parandab protokoll selles mõttes, et Käsitöö õpet. ettev. kursustele vastu võetaks keskkooli lõpetajaid ja tegevaid õpetajaid (rahvakooli õpetajate asemel). Selle parandusega võetakse protokoll koosoleku poolt vastu.

Kursuste õppeainete

arutamisel tekitab vaielusi naiskäsitöö lähem äramääramine. Pr. Varma paneb ette järgmise naiskäsitöö jaotuse: 1. Kudumine ja heegeldamine, 2. tikandus, 3. pesuõmblemine.

Pikemate läbirääkimiste järele otsustatakse käsitööd (mees- ja nais-) materiaalselt liigitada (puutöö, metallitöö, papi- ja paberitöö jne.), missuguse jaotuse alla ka naiskäsitöö otsustatakse painutada. Raskust sünnitab aga „Naiskäsitöö“ asemele kohasema termini leidmine, milleks aga lõpuks termini „lõnga- ja riidetöö“ tarvitada võtta otsustatakse (Hr. Roosi ja Kiiveti ettepanekul). Viimase jaotusega on ka pr. Varma nõus ja loobub oma ettepanekust. Et punumisetöö vähe väljaarenenud on, otsustatakse teda iseseisva aina mitte võtta, vaid tööde kava kokkuseadmisel arvesse võtta (Peeti ja Kiiveti ettep.).

Tunni- ja õppekava

üle läbirääkides asutakse seisukohale, et kursustel kõik käsitöö kandvad õppeained kõigile kursistidele sunduslikud oleks (erandiks võiks arvata üksikud õppeained näit.: metallitööd naisterahvastele ja lõnga- ja riidetööd meesterahvastele). Aluseks võetakse siin vaatepunkt, et meie kooli käsitööõpetajaid-pedagooge tarvitab ja käsitööõpetusel koolis eesmärgiks on lapse vaimu ja isetegevust arendada, mitte neid teatud aladel spetsialiseerida (Martinson, Kilgas, Taska, Peet).

Käsitöö metodika olgu aga ilma erandita kõigile sunduslik. Kursuse kestuseks määrati 2 aastat; tundide arv päevas 4—5. Kursistide arvu maksimum grupedes võiks olla 25 (mõnes üksikus aines ka rohkem, kui kursuste pedagoogika nõukogu seda võimalikuks ja tarvilikuks peab).

Juhatus- ja õpetustasu

asjus ettepaneku tegemine Haridusministeeriumile jäeti Käsitöö õpetajate ettevalmistuskursuste pedagoogika nõukogu hooleks.

Kursuste pedagoog. nõukogu

kokkuseadmine jäeti kursuste juhataja, Tallinna õpet. seminaari direktori H. Roos'i hooleks. Kursuste pedag. nõukogu hakkab funktsioneerima, kui tema koosseisus peale juhataja vähemalt 3 õpetajat on.

Koosoleku juhataja: E. Martinson.

Protokoll kirjutaja: A. Starrkopf.

Koosolek

koolidele ja rahvaülikoolidele projektsioon- ja seinapiltide soetamise asjus
23. novembril 1919. a. kell 10 hom. Haridusministeeriumi ruumides.

Koos olid:

1. Riigikoolinõunik F. V. Mikkelsaar.
2. Kooliosakonna juhataja E. Martinson.
3. Kooliosakonna juhataja abi J. Hellat.
4. Kutseharidusosakonna juhataja J. Kiivet.
5. Tallinna õpetajate seminaari juhataja H. Roos.
6. Õppetarvete toimkonna juhataja Landmann.
7. Hr. Parikas, Parikas'te fotograafia esitaja.

Koosolekut juhatas ja protokoll kirjutas E. Martinson.

I.

Koosoleku juhataja teatab koosolijaile, et Parikas'te fotograafia poolt on Kooliosakonnale ettepanek tehtud välja töötada projektsioon- ja seinapiltide nimekiri, mille järele tähendatud fotograafia firma võiks koolide ja rahvaülikoolide tarvis pilta valmistama hakata. Firmsal on üle 15.000 Eesti maastikku ja rahvaelu kujutavat ülesvõtet, mida mainitud otstarbeks ehk kasutada saaks. Tuleks seisukoht võtta järgmistes küsimustes:

- 1) Missuguseid pilta lähemaks meile lähemal ajal tarvis?
- 2) Missuguste ainete jaoks?
- 3) Kes valmistaks üksikasjalise kava piltide seeriaks ja hoolit-
seks piltidele teksti kokkuseadmise eest?
- 4) Mis teel tuleks pilta soetama hakata?

II.

Arvatakse, et võimata on lähemal ajal nii kaugele jõuda, et projektsioonpilt meil igalpool klassis õppeabinõuna esineks. Hea oleks, kui meie esialgu niigi kaugele jõuaksime, et läbistiku valla peale üks projektsioonaparaat tarviliste piltide koguga tuleks, mida siis koolid kordamööda tarvitaks. Seks tarvisminevad pildid ei oleks mitte klassis läbiminda õppematerjali otsekoheseks illustreerimiseks ja selgitamiseks, vaid piltide seeriad sünnitaks üksikud iseseisvad tervikud, neile käiks kaasa sellekohane tekst ja võiks neid ära kasutada koolis ettelugemisõhtuil, kui ka rahvaauditooriumites. Koolis peaks lähemal ajal stereoskoop õppetundidel laialist tarvitamist leidma. Praegu ehivad meie klasside seinu Vene ja teiste maade tegelaste pildid. Arvatakse, et võimalik oleks päevapiltlisi suurendusi (30×40 cm.) teha meie oma tegelaste piltidest. Ka õppeabinõudena klassis tarvitavad seinapildid kujutavad meile võõrast elu. Tuleks meie oma elu kujutavaid seinapilte soetada. Neid ei saa aga päevapiltidest ülesvõtetest suurendada ja on nende valmistamine raskem. Kõige lähemal ajal tuleks meil siis järgmisi pilte soetada:

- 1) projektsioonpilte koolide ja rahvaauditooriumite jaoks,
- 2) stereoskoopilte koolide jaoks ja
- 3) seinapilte meie tähtsamaist avalikkust tegelastest.

Peale selle tuleks suuremal hulgal valmistama hakata stereoskoope ja projektsioonaparaatsid.

III.

Arvatakse, et projektsioonpilt tuleks valmistada järgmiste ainete jaoks:

- 1) Kodumaa maadeteaduse,
- 2) loodusteaduse, peasjalikult geoloogia,
- 3) tehnika,
- 4) koduloo,
- 5) muinasteaduse,
- 6) kodumaa ajaloo ja
- 7) kirjandus- ning kultuurajaloo tarvis.

IV.

Üksikute pildiseeriade kava valmistaks komisjon, kuhu paluda Tallinna õpetajate seminaari maade- ja loodusteaduse õpetajad h-rad Kents ja Kalkun ja õpetajate keskliidu esitaja soovitav hr. J. Annusson. Koomisjon täiendaks ennast koopteerimise teel. Paluti seminaari juhatajat hr. Roosi komisjoni kokku kutsuda. Komisjon arutaks ka läbi piltide soovitava formaadi, seaks kokku soovitavate seina-piltide nimekirja ja otsiks asjatundjad isikud, kes pildiseeriade jaoks tarvilise teksti kokku seaks. Oma töö resultaadid vaneb komisjon Ministeeriumile ette. Valmis saanud seeriast tuleks Tallinna õpetajate seminaaris prooviettelugemised korraldada. Tulevased rahvakooli õpetajad saaksid asjaga lähemalt tuttavaks ja nad viiksid projektsioonpildi tarvita-mise meie koolidesse laiali.

V.

Arvati, et ministeeriumil lähemal ajal võimalik ei ole pilti otsekohe valmistama hakata. See peaks esialgu eraalgatuse ajaks jääma. Aga asja üldine juhtimine, korraldamine ja teerajamine jääks Ministeeriumi hooleks.

Koosoleku juhataja: E. Martinson.

Haridusministeeriumi kutseharidusosakonna kavatsused käsitöö ja tööstuse koolide asjus.

Kutseharidusosakonna juhataja I. Kiiyeti ettekanne
II. ülemaalisel tööstuse ettevõtjate kongressil
30. novembril 1919. a.

Kutsehariduse omandamine ja selle üldise tasapinna tõstmine sünnib mitmel teel; üheks teeks on siin kutsekoolid.

Ettekandes ei puudutata instruktoreite küsimust, sest et instrueerimise korraldamise võttis Kaubandus-tööstusministeerium enda peale, kokkuleppe järele Haridusministeeriumiga.

Peatähtsus kutsehariduse andmisel on koolidel, mis otsekohe käsitöö ja tööstuse oskuse omandamiseks määratud, need on nõnda nimetatud käsitöö ja tööstuse oskuskoolid, koolid, milledes otsekohe töö oskust omandatakse, tegelikult töötegemist õpitakse. Selle tüüpi kõrval seisavad kaks ise tüüpi, mille alla kuuluvate koolide ülesanne käsitöö ja tööstuse alal on selles, et nad esiteks suuremate teoreetiliste teadmistega ja arenenud kunstimaitsega juhatajaid valmistavad tööstuse ja käsitöö alal ja teiseks õpetajaid nimetatud oskuskoolide tarvis. Need kaks tüüpi on tehnika ja kunsttööstuse koolid, milledest kumbgi küll suurel osal ise kutsealasse — tehnika ja kunst — kuulub.

Kui nüüd n. n. käsitöö ja tööstuse oskuskoolide juure pöörame, siis tõuseb kõige pealt küsimine, kas niisuguseid üldse tarvis on. Õpiti meil ju enamalt ka käsitööd ilma koolita — töötoas eraettevõtja juures.

Tõsi on, et enamalt töötoas käsitööd õpiti, kuid praegu ei tehta seda mitte. Ettevõtjal ei ole õpilaste pidamisest — vähemalt esimesel

õppeaastal — mingit kasu ja sellepärast ei taha tema mingit kulu õpilase pärast kanda. Teise aasta kohta ei ole aga peremehel kindlustust, et õpilane ka teiseks aastaks, kui tema töö juba vilja hakkab kandma, oma endises kohas õpilasena püsib. Õpilase ülevalpidamine, mis endisel ajal tühi asi oli, teeb praegusel ajal juba terve kapitaali välja. Õpilasel ei ole aga võimalik õppida, kui tema isegi sööki mitte peremehe käest ei saa. Ka ei peeta esimest õppeaastat eratöökojas õppimisel seda võrd tähtsaks, et õpilane selleks iseäranis kulu tahaks kanda, kui see sellel või teisel ka võimalik oleks, tähendatud asjaolu järeldus on, et käsitöö ja tööstuse õpilaste kriisis meil juba mitmendat aastat aset. Vene-Saksa sõja ajal võisid seal ka selleks teised põhjused, kui ülemalnimetatud, aset olla, kuid mida kaugemale, seda domineerivamaks said esimesed. Õpilaste puudusel on aset selle nähtuse otsekohese järeldusena õppinud tööjõudude puudus.

Sõja tagajärjel on tööstus igalpool langenud, veotingimised lõpmata raskeks läinud, terve rida tööstuse artikleid, mis meile väga tarvilikud, saame sisseveo teel piiratud, mõnda äärmuseni piiratud arvul, kuna hind selle juures kuulmata kõrge. Seal, kus enne meie väike ja kesk-, isegi Vene suurtööstus võistelda ei jõudnud väljamaa suurel määral valmistamise viisiga, mis kauba meile naeruväärt odava hinnaga kätte andis, seal oleks praegu küll kasutoov valmistajale ja võrdlemisi kergelt kättesaadav tarvitajale — oma tööstust laiendada uute harude peale, mille järel meil enne sõda tarvitust ei olnud. Et asjatundjaid töötajaid ettevalmistada niisugusel alal, milleks meil ühtegi töökoda olemaski ei ole, selleks tuleb vastav oskuskool appi. Lõpuks on oskuskool see, kes oma õpilastele on kohustatud tutvustama uuemaid edusamme, viimase aja nõuetele vastavaid kergendusabinõusid — masinaid jne. —, mida meie eraettevõtja käest nii julgelt nõuda ei saa.

Käsitöö ja tööstuse oskuskooli võetakse õpilasteks, kes on lõpetanud algkooli kursuse. Asutava Kogu hariduse komisjoni otsuse järele oleks algkooli kursus kuueaastase kestusega, millele kaheaastase kestusega sundusline täienduskool järgneb. Oskuskooli võetakse selle järele vastu kuueaastase kursusega algkooli lõpetamise järele (õieti ühtluskooli sundluslise astme lõpetajaid). Ülemineku ajajärgul on sisseastumise tingimised — vähema, kui kuueaastase algkooli eelhariduse nõudmisega — vastavalt käesoleva algkoolile. Kooli õppekursus, kestab keskmiselt, tööstuse või käsitöö haru järele vaadates, kolm aastat ja kooli lõpetaja omandab väljaõppinud käsitöölise või tööstuskutse õiguse.

Tööstuse ja käsitöö harudes, oleks nimetada: ehitus-, puu-, metallmaaldri-, potsepa-, klaasi-, naha-, kiu-, trüki-, toiduainete-tööstus ja peenmehaanika. Kooli ülesandeks on peajasjalikult tegeliku oskuse õpetamine töötoas — hommikutel — ja selle kõrval tööstuseharule vastavate teoreetiliste teadmiste andmine ja joonestamise õppimine klassitundides õhtutel.

Olgugi, et pearõhk oskuse omandamise peale langeb, arendatakse selle juures võimalisel määral ka õpilaste kunstimaitset. Koolid jagatakse harudesse, mis juures võimalikult ühe ja sellesama kooli juure mitu teine teisele lähedal seisvat haru koondatakse. Õppetöötoad seatakse sisse vastavalt uuema aja tehnika nõuetele ja masinatega ümberkäämimise peale pannakse suurt rõhku.

Et oskuskooli konstruktsiooni võimalikult painduvamaks teha ja sellega elule vastavamaks, võivad kooliõpilasteks olla ka isikud, kes vastaval kõrgusel seisvaks tunnistatud eratöötoas või vabrikus õpivad. Need õpilased käivad koolis õhtustel klassitundidel ja saavad ikkagi kooli poolt tunnistuse. Isegi, kui koha peal tarviline arv kõikipidi korralikka töötubasid olemas, mis kõik nõuded jõuavad täita, võib koolil oma töötuba ka puududa.

Õppemaksu koolides ei ole ja töötoa puhas sissetulek, mis juures inventari ostmise väljaminekud mitte arvesse ei võeta, läheks õpilaste ülevõlpsdamiseks, kuna esimesel õppeaastal, mil õpilaste töö vaevalt sissetulekut annab, kas kõigile või osa õpilastele riigi või seltskondliste asutuste poolt söögiraha maksetakse.

Õhtustel tundidel, kui õpilased klassis, võib õppetöötuba avatud olla soovijatele keskkooliõpilastest — töötoa õpetajate juhatusel töötamiseks oskuskooli kõrval. Samuti algkooli peale rajatud, asub iseseisva tüübina kunstkäsitöö ehk kunsttööstuse kool, mille ülesandeks on, käsitööd ja tööstust kunstiga ühendada, õpilases just kunsti maitset arendada — oskuse omandamine ei ole siin pea ülesandeks. Selle, kunstikoolide hulka kuuluva õppeasutuse õppeaja kestus oleks keskkooliga ühesugune, kuna tema juures oleks täiendav klass, kas eraldi või paralleelselt kursusele, oskuskooli õpetajate ettevalmistamiseks. Oskuskooli õpetaja kutseõiguse omandamiseks peab isik, kes oskuskoolis tegelikku oskust õpetama hakkab, muidugi, ise oskust tegelikult tõesti tundma. Kunstkäsitöö- ehk tööstuskoole oleks riigis üks või kaks.

Niisamuti oskuskooli kõrval ise tüübina, algkoolist ülespoole, võtab aset tehnikum, mille astmeteks: eeltehnikum, tehnikumi I. aste meistrite ja II. tegeliste inseneeride ettevalmistamiseks.

Eeltehnikumis, mille kursus kestab kaks aastat, õpivad õhtutel töölistes töötubadest, vabrikutest jne., kuna nad peale selle kursuse läbivõtmise tehnikumi enesesse peasevad. Tehnikumi kummagi astme kursus kestab kolm semestert. Tehnikumi II. astme tegelise inseneeri kutsega lõpetaja omandab, kui tema, paralleelselt tehnikumi kursusega või eraldi, ka pedagoogilise ettevalmistuse saanud, õiguse oma erialale vastavat ainet oskuskoolis õpetada.

Oskuskoolide kõrval on mõeldavad, kas otsekohe nende kõrval, või eraldi, õhtukursused täiskasvanutele tööstuse või käsitöö kohta käivate teoreetiliste teadmiste ja joonestamise õppimiseks ja täiendamiseks. Kursuste kava kokkusead võib olla õige paindub.

Nii on kavatsused tulevaste tööstuse ja käsitöö kutsehariduse edendamiseks ellu kutsutavate koolide kohta. Selle kohta, mis tehtud ja mis teoksil — lühikene ülevaade.

Suurem takistus, mis keelab asumast oskuskoolide teostamisele soovitaval määral, on vastavate õpetajate puudus: endisest ajast meil oskuskoolide ei ole, kunsttööstuskool ei ole siia maale õpetajate ettevalmistamist oskuskoolidele oma ülesandeks teinud, tehnikumist võivad lõpetajatena esimesed tegelikud inseneerid alles kolme aasta pärast tulla; praegused tehnilised jõud — inseneerid ja teised — on kõik tegelikult ametis. Sellepärast on haridusministeeriumi kutseharidusosakonna esimeseks ülesandeks — valmistada õpetajaid oskuskoolide tarvis.

Selleks otstarbeks on avatud tehnikumi juure kaheaastase kestusega kursused käsitöö ja tööstuse oskuskooli õpetajate ettevalmistamiseks; esialgul kolmel, nimelt ehitus-, puu- ja metallitööstuse alal, milledele vastu võetakse täiesti väljaõppinud käsitöölisi. Et osavõtmist neist kursustest kergendada, on haridusministeeriumi poolt määratud osavõtjatele stipendiume, niisama ka — kutsehariduse osakonna sellekohase üleskutse peale — mitme maakonna- ja linnavalitsuse, seltskondlise asutuse ja ühisuse poolt, kas otsekohe või järgmise aasta eelarvesse ülesvõtmiseks määratud. Õpetus nimetatud kursustel on maksuta.

Tallinna linna kunsttööstuskooli juures, mis nüüd linna poolt riigile üle antakse, asutakse ka kohe õpetajate ettevalmistamise korraldusele, silmaspidades eeskätt trüki-, papi-, naha-, maaldri- ja kiutööstust, niisama ka tehnilist joonestamist.

Ühes sellega mõtleb osakond avaldada järgmise aasta algul üleskutse jõudude registreerimiseks, kes 1920. aasta sügisel avatavates oskuskoolides võiksid tegevad olla.

Esimeseks riigi poolt avatavaks oskuskooliks, olgugi ülemineku ajale vastavas kujus, on puutööstuse õppetöötuba Tallinnas — 20 õpilase jaoks määratud —, mis käesoleva aasta detsembri kuus oma tegevust algab la mida praegu korraldatakse. Õppetöötoa juures ei ole küll klassiõpetust, kuid õpilastele korraldatakse esialgul üldharidusliste ja mõne eri aine õppimine linnas toimepandavatel õhtukursustel. Õppeaja kestus 3 aastat.

Eraasutusena, mida pärast riigile üle arvatakse anda, avatakse mööbli-tööstuse aktsiaseltsi A. M. Lutheri poolt ka puutööstuse õppetöötuba — 12 õpilase tarvis; õppeaeg vähemalt 12 kuud, kuid selle juures ei omanda õpilane veel mitte väljaõppinud tisleri nime, vaid peab selleks oma alal vabrikus või mujal töökojas edasi töötama.

Käesoleval aastal on täiesti kindlal alusel töötama hakanud Tartu naisühingu käsitöökool, mida käesolevast õppeaastast hakates haridusministeerium ühes naisühinguga üleval peab. Koolil on neli töötuhä: kudemise, raamatuköitmise, keramika ühes papitööga, naisterahva käsitöö ning õmblemise jaoks.

Tehnikumi kohta, mille kui tehnika õppeasutuse juures siin pikemalt ei peata, oleks tähendada, et see õppeasutus, mis läinud aasta sügisel tehniliste kursustena avati, nüüd riigi asutus on. Temas on kuus põhiosakonda: inseneeriehituse, masinaehituse, elektrotehnika, hüdrotehnika, laevaehituse ja arhitektuuri osakonnad, nende juures asuvate maamõetmise jaoskonna, laevamehaanikute kooli ja eelpool nimetatud käsitööõpetajate ettevalmistusjaoskonnaga.

Tuleb veel kord tähendada, et ülemineku aja järgul, kunni ühtluskooli täielise teostamiseni, kus algkool veel omale lõpulikku kuju omandanud ei ole, käsitöö- ja tööstuskoolid ka mitte kohe lõpulikul kujul elusse ei tõuse. Ka kulub selleks, et oleks üle maa nõutavas ulatuses teostatud oskuskoolide võrk, mitu head aastat ära. Ei ole mõtet ette teadmata, kas meil tarviline arv õpetajaid leidub, avada oskuskooli niisugusel määral, et kõikide jaoks õpetajaid ei jätaku.

Meie läheme edasi järjekindlalt ja selleks ajaks, kui algkool oma täies ulatuses teostatud, on ka oskuskoolide võrk üle maa vastavalt tarvitusele korraldatud.

Haridusministeeriumi kutsehariduse osakond on püüdnud ja püüab koolide avamise juures algatust koha peal võimalikult laialiselt ära kasutada ja seda järgmistel põhjustel: koha peal tuntakse paremini kohalikka tarvidusi ja olusid, teatakse, mis kõige pealt tarvis ja mis võimalik läbi viia. Ühes sellega jäävad kohalised vaimlised jõud kandvate jõududena kooli juures tegevaks ka pärast selle avamist, missugune asjaolu käsitöö- ja tööstuskooli juures tähtsam, kui keskkooli juures, mis nii palju kohalistest oludest ei tarvitse oleneda. Nii on korda läinud tehnikumi nii korraldada, et tehnikumi asutaja Eesti tehnika selts, tehnikumi vaimliseks toetajaks on jäänud, rääkimata ainelisest toetamisest.

Järgmise aasta esimese poole jooksul pöörab Osakond ringkirjaga maakonna- ja linnakoolivalitsuste ning seltskondliste asutuste (tööstuse ühingu j. t.) poole — teha kohtadelt ettepanekuid uute oskuskoolide avamise kohta 1920. aasta sügisel, missugused ettepanekud haridusministeerium läbiarutusele võtab ja vastavalt ettepanekule ja muude andmetele (õpetajate tagavara jne.) otsuse teeb. 1920. aasta eelarvesse võtab aga ministeerium igatahes teatud summa üles oskuskoolide avamiseks ja ülevalpidamiseks.

Kutsehariduse osakonna juhataja: J. Kiivet.

Teated kogukonna- ja riigi

Järjekorra №	Kool Koolivalitsus	Kogukondade					KOKKU
		Keskkoolides õpetajaid hariduse järkude järele					
		I	II	III	IV	V	
1	Harjumaa	—	—	—	—	—	—
2	Tallinna linn	76	27	39	11	1	154
3	Järvamaa	10	8	14	5	5	42
4	Paide linn	—	—	—	—	—	—
5	Läänemaa	1	2	5	—	1	9
6	Haapsalu linn	—	—	—	—	—	—
7	Petserimaa	1	6	5	—	—	12
8	Pärnumaa	—	—	—	—	—	—
9	Pärnu linn	—	—	—	—	—	—
10	Saaremaa	4	8	8	1	—	21
11	Tartumaa	—	—	—	—	—	—
12	Tartu linn	8	14	6	—	—	28
13	Valgamaa	—	—	—	—	—	—
14	Valga linn	14	8	21	7	3	53
15	Viljandimaa	5	1	3	1	—	10
16	Viljandi linn	1	4	7	2	—	14
17	Virumaa	7	7	21	4	1	40
18	Narva linn	14	3	10	2	—	29
19	Võrumaa	—	—	—	—	—	—
20	Tartu õpetajate seminaar	—	—	—	—	—	—
21	Tallinna „ „	—	—	—	—	—	—
22	Rakvere „ „	—	—	—	—	—	—
23	Käsmu merikool	—	—	—	—	—	—
24	Tallinna „	T e a t e d					—
25	Kuresaare „	—	—	—	—	—	—
26	Tartu naisühingu käsitöökool	—	—	—	—	—	—
27	Tallinna tehn. s. tehnikum	T e a t e d					—
KOKKU		141	88	139	33	11	412

koolide õpetajate üle.

a riigi poolt ülevalpeetavates

Kutsekoolides õpetajaid hariduse järkude järel					KOKKU	Kesk- ja kutsekoolides õpetajaid hariduse järkude järel					KOKKU	Aigkoolides õpetajaid	Alg- kesk- ja kutsekoolides õpetajaid kokku.
I	II	III	IV	V		I	II	III	IV	V			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	288	288
32	18	19	1	4	74	108	45	58	12	5	228	194	422
—	—	—	—	—	—	10	8	14	5	5	42	150	192
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	9
—	—	—	—	—	—	1	2	6	—	1	9	120	129
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20
—	—	—	—	—	—	1	6	5	—	—	12	105	128
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	286	286
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	25
—	—	—	—	—	—	4	8	8	1	—	21	166	187
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	306	306
4	3	5	1	—	13	12	17	11	1	—	41	88	129
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	11
—	—	—	—	—	—	14	8	27	7	3	53	26	79
—	—	—	—	—	—	6	1	3	1	—	10	240	250
—	—	—	—	—	—	1	4	7	2	—	14	20	34
—	—	—	—	—	—	7	7	21	4	1	40	393	433
3	4	5	2	1	15	17	7	15	4	1	44	53	97
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	164	164
8	6	7	—	—	21	8	6	7	—	—	21	—	21
10	8	5	—	—	23	10	8	5	—	—	23	—	23
3	3	3	1	—	10	3	3	3	1	—	10	—	10
2	2	1	—	—	5	2	2	1	—	—	5	—	5
p u u d u v a d													
—	1	2	2	—	5	—	1	2	2	—	5	—	5
2	3	1	1	—	7	2	3	1	1	—	7	—	7
p u u d u v a d													
64	48	48	8	5	173	205	136	187	41	16	585	2675	3260

Andmete järele kokkuseadnud statistika toimekonna juhataja A. Veimann.

Kasvatuse № 6 ametlikus osas „Algkoolide tunni- ja õppekavades“ palutakse järgmised vead ära parandada:

- 1) pealkirjas lugeda sõna „Algkoolide“ asemel „Seitsme esimese õppeaasta“;
- 2) joonistamise, voolimise ja ilukirja tunniarv 7. õppeaastal on 3, aga mitte 2 (sellé kolme hulgas 1 tund geom. ja tehnilist joonistamist);
- 3) esimese võõra keele tunniarv 7. õppeaastal on 3, aga mitte 2.

„Vaba Maa”

tellimine 1920. aasta peale kestab edasi.

Isamaa rasketel ja vastutusrikastel päevadel kutsub „Vaba Maa“ enese ümber kõiki neid oma rahva liikmeid, kes suudavad hinnata läbielatavate aegade vastutusrikkust ja tõsindust.

„Vaba Maa“ on sellel saatuslikult otsustaval ajajärgul häälekandjaks meie rahva sellele osale, kes Eestis püüab maksma panna täielikku rahva-valitsust. Mitte ainult riigi välimine kuju, vaid ka t u u m saagu demokraatline.

„Vaba Maa“ tunnistab, et ajaloos kõik tingimata välja viib sellele ühiskondlisele korrale, mille aluseks on töö. Aga sotsialismuse juurde ei saa mitte mõteta vägivalda ega varanduste jagamise teel, vaid inimkonna viib sinna loomulik ühiskonna arenemise protsess.

„Vaba Maa“ näeb oma rahva paremat tulevikku mitte mõne üksiku rahvaklassi diktatuuris või ainuvalitsuses. Üksiku klassi huvid leidku ainult nõndapalju kaitset, kui nad lahku ei lähe kõikide töötajate huvidest.

„Vaba Maa“ seisab valvel kogu töötava rahva kaitseks. Ühesuguselt kallid ja ligidal on niihästi töötavate talu- ja väikemaapidajate, maata-, käsi- ja vabrikutöölise, kui ka linna ja maa vaimutöötajate haritlaste huvid.

„Vaba Maa“ loeb esimese järgu ülesandeks meie maaküsimuse lahendamise. Selle elulise tähtsusega küsimuse põhjaliku selgitamise ja arendamise eest hoolitsevad paremad asjatundjad. Otsekohene ühendus põllutöoministeeriumiga võimaldab „Vaba Maa“ „Maakorralduse ja põllumajanduse“ osa kõige täielikuma varustuse. Iga põllumees, maaga- ja maata-riees leiab maaküsimuse arenemisest „Vaba Maa“ kõige värskema, täielikuma ja kindlama ülevaate.

„Vaba Maa“ peab tähtsamaks ülesandeks Eesti omapärase kooli rajamise ja nende huvide kaitsmise, kes haridusväljal töötavad.

„Vaba Maa“ ümber on koondunud alaline kaastöölise ringkond nende hulgas, kes praegusel ajal inhiivad Eesti noorsoo liikumist. Selle tõttu leiavad sagedasti ruumi teated noorsoo liikumisest, selle tuleviku kavatsustest jne.

„Vaba Maa“ paneb riigi ja omavalitsuse teenijate ning tööliste elu pahede valgustamise ja kõrvaldamise peale suurt rõhku, nende elukorra parandamist hädalisemate ülesannete hulka lugedes.

„Vaba Maa“ tugevam külg on kodumaa sõnumite osakond, mille eest hoolitseb ligi 400-liikmeline kirjasaatjate-pere. Sõnumisaatjate hulgas etendavad peaosas vallasekretärid ja koolide õpetajad, nõnda et valla omavalitsuse päevamured ja puudused kõigekülge ja õiglase valgustuse leiavad.

„Vaba Maa“ on päevauudiste ja päevasündmuste kirjelduste värs-kuses, rohkuses ja kindluses väljaspool võistlust. Tähtsamate sündmuste paigale saadetakse erikirjasaatjad.

„Vaba Maa“ peab teravalt silmas väljamaad. Erikaastöölised Pariisis, Londonis, Brüsselis, Kopenhagenis, Stockholmis, Helsingis j. m.

„Vaba Maa“ õigest seisukohast ja tema tarvidusest Eesti avalikus elus annab tunnistust asjaolu, et noor leht esimese aasta jooksul⁴ oma juured sügavale on ajanud üle kogu kodumaa, saades üheks kõige loetavamaks päevaleheks Eestis.

Tellimiste hind: 1 kuu — 10 marka, 3 kuud — 30 marka.

Kuuluuuste hind: 1 nonp. rida 75 p., lehe eesotsas ja tekstis 2 m.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid Eestis, ilma et rahasaatmise eest erimaksu võtaksid.

Proovinumbriid maksuta.

Proovinumbriid maksuta.

Address: „VABA MAA“, Tallinnas.

Kirajstusühisus „VABA MAA”

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Keskliidu häälekandja
ilmub kaks korda kuus.

Toimetus: Hans Roos, peatoimetaja,
J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar,
K. Õunapuu.

Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooli-
arstid ja haridustegelased.

Väljaandja Eesti Õpetajate Keskkliit.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid Eestis,
Tallinnas „Kasvatuses“ toimetus, Pikk tän.
nr. 26 „Ühistöö“ juhatuses ruumides kella 2—5 p.l.
Tellimise hind: Emk. 20.— veerandaastas.
Minevaastased tellijad, kes 30 marka maksid,
saavad sel aastal veel neli nummert selle
----- raha eest. -----

Üksik number Emk. 4.—

□□□□□□

Et „Kasvatusel“ üle maa lugejaid on, siis
leiavad

kuulutused

kõige otstarbekohasema paiga „Kasvatuses“, iseäranis kuulutused kooli alalt: õpetajate otsimised, koolitarviduste pakkumised jne.

Adress: Tallinn, „Kasvatuses“ toimetus,
Pikk tän. nr. 26.

„Kasvatuses“ toimetus.